

**Приемна грижа -
да поправиш детството**

Тази учебна книжка се издава
по проект „Семейство за всяко дете“,
финансиран от програма ФАР

Фондация „За Нашите Деца“
1000, София; ул. Юрий Венелин 22, ет. 4, ап. 20
тел.: 02/980 70 58

Център за обществена подкрепа „Света София“
ул. Гюешево № 21
тел.: 02/822 35 10

www.detebg.org

за нашите деца

В подкрепа на всяко дете

**Приемна грижа –
да поправиш детството**

ВМЕСТО УВОД

Зимната буря на двамата братя или какво следва след като те „изпишат“ от дома за сираци

Рано сутринта, на 20 декември 2008 г., небето беше мрачно и предвещавахе, че ще започне да вали.

Станяхме рано, защото това беше дългоочаквания ден на „изписването“. Днес, след около шест месеца събиране на документи, ходене по институции, обучение, говорене, вълнения, в семейството ни щяха да заживеят двама братя – Георги на 6 г. и Кристиан на 5 г. – израснали в социални домове. Бяхме одобрени за приемни родители. На този ден преди тринайсет години бях родила биологичното си дете, което все още спеше в стаята, докато ние тихо си правехме кафе и гледахме как започва да вали на парцали.

Двамата със съпруга ми се споглеждахме тайнствено усмихнати, подхвърляхме си нежни жестове и думички за времето и как ще бъде най-добре да пътуваме до дома, сякаш животът ни нямаше да се промени всеки момент, сякаш всичко е толкова ясно ... Бяхме им купили дрехи – пълен комплект – от гащи и чорапи до горните дрехи, така както се изписва бебе. Тогава всъщност ми стана ясно, защо Георги винаги ни питаше, при посещенията ни в дома, кога ще им купим дрехи. Сега, когато тръгнахме, борейки се със започналата вече снежна буря, всеки носещ по един голям плик с дрехи, в главата ми се появи представата, как децата в дома са гледали много такива идвания и „изписвания“ и как за всяко дете – моментът, в който родителите пресичат двора с пакетите с дрехи, е свещен, болезнен и желан.

До тази сутрин бяхме традиционно тричленно семейство.

Съставено от татко, който работи като програмист и майка – артистична

и разпиляна в различни каузи и идеи, син – който се беше превърнал в дългокос тийнейджър с ясно изразени позиции, мнение, вкусове и отношение – доста пъти несимпатичен на големите, заради качеството му да казва неудобната истина.

И така, запътили се в снежната буря към неясното ни бъдеще, ние бяхме спокойни и готови да посрещнем това, което ни очакваше. И всичко, което се случи от този ден нататък ни изненада от първия момент до сега.

Девет месеца по-късно, децата вече се къпят сами, харесват “Пипи дългочото чорапче”, карат колело, поздравяват хората във входа, могат да разказват приказки, чистят мръсния плаж, радват се на животните, рисуват различни неща, научиха за магията на раждането и видяха мястото на смъртта.

За девет месеца ние тримата се опитахме да направим така, че двамата братя да нямат нито един празен ден, в който светът около тях да не бъде обяснен и преживян. Защото те двамата имаха да наваксват години изолация, страдаха от лошо самочувствие, от липса на внимание, от липса на думи и понятия, не можеха да разказват и изразяват емоциите си, най-вероятно, защото просто никой не ги е слушал, не разбираха приказките, които им разказвахме всяка вечер, а само се наслаждавахме на гласовете ни, бяха прекалено дисциплинирани и подредени като войници, говореха ни манипулативно, напр. “Ние много обичаме сладолед”, а не простото и ясно изречение – “Искам сладолед” и още и още следи от живот в джунглата, със стадото, когато всички са едно цяло и никой не е личност. Дори Константин често се напишкваше или забравяше да пие вода, да се облече или съблече, ако му е топло, докато не види, че някой друг го прави. В началото Георги имаше навици на аутист – навсякъде, докъдето му стигаха ръцете беше подредил нещата въщи в идеално прави редици, а ако нещо от заобикалящия го свят не се случеше според очакванията му – просто се изключваше и не комуникираше и не желаше да обясни, къде е проблемът, стоеше дълго и мълчеше с празен поглед. Ние наричахме “надуване на балон” – онова нещо в Георги, което той събираше и събираше и изведнъж започваше да пици и да ни обижда при най-малката забележка...

Истината е, че в началото ни беше ужасно трудно – чувствахме физически дискомфорт, защото в нашата флора и фауна се бяха появили две чужди тела, с чиито звукове, миризми, навици трябваше да свикнем и да приемем за свои. На физическо ниво – това костваше около три месеца. Напрежението все повече и повече намаляваше, избухванията и скандалите утихваха, симбиозата помежду ни беше започнала да се случва. В началото ставахме като войници в ранни зори – децата се будеха безмилостно между 6.30 ч. и 7.00 ч. и започваха да палят и гасят лампите – това ги забавляваше, влизаха с думите: “Ние спяхме”, а ние скачахме и започвахме да готвим, все едно сме детски стол: закуска, три ястия за обяд и нещо различно за вечеря.

Бяхме си направили списък с всички ястия, които можем да правим и ги редувахме през седмицата. Сега, когато се връщам назад ми е смешно и разказвам всичко това, ако мога да спася приемните родители от подобна клопка. Да наистина, децата, израсли в дом, са изключително фокусирани в храната, свикнали са с режим и изискват своето, но е толкова лесно да им бъде обяснено, че е нормално в семейството да се храним според нуждите си и вкусовете. Имала съм моменти, когато съм се крила в кухнята, за да си хапна нещо, далеч от обвинителните им погледи. Децата от дом са прилепчиви и се гушкат непрекъснато дори и в чужди и непознати хора по същия начин, по който поглъщат храната, която може да не им е вкусна или да не им се яде, но е тяхна и го правят, за да попълнят някакви липси. Имаше един период, в който Константин протягаше ръце към непознатите хора по улицата и казваше: “Аз те обичам”. Не сме се извинявали, просто ни ставаше смешно и после му обяснявахме, че няма как да обичаш непознат човек, можеш само да го харесваш. Приятелите ми често ме обвиняват, че съм строга с децата или дори сурова, защото не разрешавам непрестанното им гушкане и фамилиарничене, защото в това аз виждам неискреност и липса на

самоуважение. Искам децата ми – Константин и Георги вече да започнат да се чувстват по-уверени в себе си и да се научат, че няма нужда да висят по вратовете на хората, за да се чувстват добре. Непрекъснато работим по някакъв казус, вечер обсъждаме проблемите и периодите, в които се намираме – чертаем планове, като някакво решаване на психологически казуси.

В момента най-силно ни притеснява, това че все още Георги е крайно неискрен, дори фалшив. Даваме си ясна сметка, че зад всичко това се крие неговата ранимост, чувствителност и ниско самочувствие. Той помни живота си в семейство и изключително силно е бил наранен от изоставянето в институция. Има биологична баба и майка и спомени от живота си с тях. Искане да спре да се нагажда и да мисли, какво би ни харесало и какво не, но знаем, че затова трябва да мине още много време. Все още той ни няма доверие.

Това, което ни помогна през цялото време, до днес е:

- Ясното съзнание, че нашата мисия и привилегия е да покажем света на две деца, расли до момента в изолация.
- Вечните смешки, които си правим с всичко – дори с драматичните и тежки моменти в живота.
- Приехме личните им истории и тяхното минало.
- Говорим непрекъснато и за всичко.
- Забавляваме се заедно – децата се включват във всичко – чистене, простиране, строене на къщата на село, палене на огън, събиране на дървета, пазаруване, разходка на куче ... ние сме един отбор.

През онзи първи ден – преди девет месеца – когато вятърът ни брулеше, снегът ни мокреше, ходехме трудно в големия сняг, бяхме мокри и щастливи, в тази зимна буря ни беше даден съдбовния знак – животът ни с тези деца щеше да бъде силен, бурен, чист, физически труден, забавен, пречистващ и взаимен.

Милена Димитрова
Приемна майка

Скъпи приятели,

Това е книгата, която ще бъде полезна на всеки един от вас, който иска да приеме изоставени деца в своя дом. Каним ви да станете приемни родители или просто да се поинтересувате какво е приемната грижа и как тя може да помогне на деца в риск.

Защо и на кого са необходими приемни родители?

- У нас 7276 деца живеят в 140 социални домове.
- Една трета от тях (2 440) са бебета, които прекарват най-важните първи три години от живота си в 32 социални институции, регламентирани като лечебни заведения. За тях се грижат сърцати хора, но в бели престилки.
- 3797 малчугани и тийнейджъри се учат на това да оцеляват и да бъдат отговорни граждани в 82 домове, пръснати в цялата страна.

Защо тези деца не са с родителите си?

Причините са много и различни. От една страна липсата на подкрепа на родителите от страна на близки, роднини, от друга страна - бедността и социалната изолация. Повечето от тези деца не поддържат активна връзка с близките си.

Защо живеят в домове?

Наследеното от години мнение е, че държавата може да бъде добра майка и да се грижи за децата, тогава, когато семейството не може да поеме тази роля. Затова са нужни много години, за да се преориентира подкрепата от страна на държавата и да се инвестира в целостта на семейството, както и предотвратяването на раздялата между родители и деца.

Приемната грижа е алтернатива на живота в домовете.

Приемната грижа е грижа за дете в риск. Това може да бъде дете, настанено в дом или такова, за което не е подходящо да остане с родителите си за известен период от време. Приемната грижа е възможност детето да не попадне в един от 140-те домове в България, а да отиде в семейството на други хора, които ще заместят родителската грижа, докато се реши проблема в семейството. Приемната грижа е подходяща за деца, настанени в социални институции, защото им дава възможността да растат в семейна среда, обградени от любов и внимание и в среда, която им позволява да се развиват пълноценно, което не може да стане в дом за деца.

Приемната грижа в България

За приемната грижа, като алтернатива на настаняване на деца в институции се чува от скоро в пространството за услуги за деца и семейства. Въпреки това, този модел на грижа не е съвсем чужд и неразбираем за българските традиции и култура.

Ако направим кратък ретроспективен поглед назад в историята ни ще установим, че по един или друг начин приемната грижа /грижа за чуждо дете в собствения ви дом/ е имала отражение и в България.

ПЪРВОТО ПРИЕМНИЧЕСТВО

Идеята за приемната грижа за деца в България възниква след едно силно земетресение през април 1928 г. Децата се оказват най-уязвимите. Тогава за първи път е открита специална служба за подпомагане на децата на пострадалите от земетресението. Тя осигурява подслон и прехрана на децата, медицинска помощ, включително за родилки и временно приютяване на деца от пострадалите селища в други, незасегнати от земетресението. Грижата за децата-сираци, пострадали от земетресението е първообразът на по-късно реализирания проект за настаняване на деца-сираци в семейства.

ХРАНЕНИЦИТЕ

В българската литература и история не са малко примерите за деца - храненици израснали при чужди хора. Гоненията на тракийците, например, също е водело до изоставяне на деца от родителите им. Не по причина на нежелание, а за да бъдат спасени и да оцелеят. Това естествено не е вида приемна грижа, за които ще говорим и обсъждаме, но е нейна форма. В България, през 30 - те години на миналия век, храненичеството е било законово и нормативно установено.

ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И ПРИЕМНАТА ГРИЖА

След II-та Световна война се развива институционалния тип грижа за

деца - сираци и др. Моделите на семеен тип грижа за деца без родители бавно и постепенно е изтикан назад в миналото като отживелица. Идеята на институциите е била да възпитава младото поколение в колективизъм и взаимопомощ. След близо 50 години се вижда реалния резултат върху развитието на децата на този модел.

ТОТАЛИТАРНИЯТ РЕЖИМ И ПРИЕМНАТА ГРИЖА

През годините на тоталитаризъм не рядко се е случвало неформалното приемане на деца от институции в семейства. Това се е случвало нерегламентирано, между семействата и съответната институция. В повечето случаи, минавайки покрай дома за деца, родителите са си харесвали някое дете случайно и са го „вземали“.

ДЕМОКРАТИЧНОТО НАЧАЛО

Осъвременяването на идеята за приемна грижа в новата демократична история на България стартира в началото на 90-те години на миналия век. Тя влиза в страната ни чрез няколко неправителствени организации от Западна Европа, които са с традиции в развитието на приемната грижа като алтернатива на настаняването на деца в институции.

През 1992 г. в гр. Перник една жена взема да гледа в дома си 3 деца от домове, фондация „Сирак“ също провежда стратегия за развитие на приемна грижа за деца от институции.

Тези факти са първите пролетни птици на приемната грижа в България в по - ново време, но те са спорадични и нямат своето законово продължение.

През 1997 година британската неправителствена организация „Европейски детски тръст“ стартира проекти „Деца и семейства“ в градовете Пловдив и Хасково. Основна цел на проектите е да бъдат пилотирани и демонстрирани нов тип социални услуги за деца в риск, които да са алтернатива на настаняването в институции.

През 1997 година екипът на Европейския детски тръст за първи път в страната въвежда приемната грижа, която става национален приоритет. Въвеждането на услуги за подкрепа на семейството - реинтеграция, превенция и приемна грижа, са в следствие на Семейната програма на

Приемната грижа в България

организацията.

Фондация „За Нашите Деца“ е правоприемник на обединените в едно Европейски детски тръст и Християнски детски фонд.

Проектите „Деца и семейства“, които бяха реализирани от Фондация „За Нашите Деца“ в периода 1997 - 2002 г., дадоха модела и базата за създаване на Закона за закрила на детето, Отделите за закрила на детето, подходите и методите за работа по превенция на изоставянето, връщане на деца настанени в домове в биологичните им семейства, както и на приемна грижа и малки групови домове.

Кой и защо иска да стане приемен родител

Всички хора са различни - мотивите им – също.

Приемните деца внасят редица особености в приемното семейство. Животът с тях е непредсказуем, бурен, изпълнен с насрещни удари и моменти на изпитание. Само хора, които са готови да изпитат редуващи се моменти на близост и дистанция с детето, са подготвени за задачата да бъдат приемни родители.

Приемната грижа е временна грижа за чуждо дете в собствения ви дом. Мотивите на един кандидат приемен родител могат да са много и най-различни.

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПРИЕМНИ РОДИТЕЛИ

Българското законодателство позволява да получавате заплата, ако се грижите за дете в своето семейство. За професионалните приемни родители мотивите са по ясни, защото за тях това е вид работа. Те са безработни или поне единият от тях, обичат децата и желаят да се насочат в тази предизвикателна сфера на развитие.

ДОБРОВОЛНИТЕ ПРИЕМНИ РОДИТЕЛИ

Относно мотивите на доброволни приемни родители, могат да се кажат много неща. Те от своя страна си имат работа, която в повечето случаи ги удовлетворява, но се решават на тази стъпка, за да помогнат на едно дете.

ПЪРВИТЕ ДИЛЕМИ

Най-важното, което трябва да си изяснят тези хора е:

- Какво наистина ги прави щастливи?
- Само децата ли биха били в състояние да им дадат това щастие?
- Очаквам ли да получа това от което се нуждая, като стана приемен родител?

Трябва да помислят дали могат да приемат биологичните родители и кризата им или всичко в тях се противи. Ако детето се окаже между

биологичните и приемните родители, то започва да се съмнява в себе си и започва да се чувства, като човек втора ръка в приемното семейство.

АЛТРУИСТИТЕ

Една част от кандидат приемните родители искат да помогнат на едно дете, което е нямало шанс да расте в семейна среда. Това са хора, които живеят, за да помагат на другите. Често доброволно се нагърбват с различни поръчения. Хора, които винаги са готови да оказват помощ и са способни да издържат на голямо натоварване.

ИСКАМЕ ОЩЕ ДЕЦА. ЗАЩО ДА НЕ СТАНЕМ ПРИЕМНИ РОДИТЕЛИ?

Други желаят семейството им да има повече деца и обмислят варианта дали не е по-добре да се грижат за приемно дете, отколкото за друго собствено. Семейства с биологични деца, трябва много внимателно да обмислят, защо искат да вземат дете. Дали защото биологичното не трябва да расте като единствено дете и следователно се търси другар в игрите му? Или съпружеската двойка си е омръзнала и чрез приемното дете иска да имат нова съвместна задача. Трябва да е ясно на всички кандидат приемни родители, че приемното дете няма да създаде баланс там, където е налице някаква липса, а ще задълбочи липсата.

КАНДИДАТИТЕ ЗА ОСИНОВИТЕЛИ

Понякога кандидат осиновители имат желание да станат приемни родители.

Бездетните двойки кандидатстват почти винаги първо за осиновяване. Но тъй като децата за осиновяване са малко, много кандидат осиновители решават да кандидатстват за приемна грижа. За тях това е една възможност за създаване на семейство. Бездетните двойки са добра алтернатива за дете, което е в приемно семейство за продължителен период, при което се изключва завръщане в биологичното семейство. Но не бива те да подхождат към детето, като към осиновено!

САМОТНИТЕ РОДИТЕЛИ

Понякога самотен родител има желание да стане приемен родител и няма

Кой и защо иска да стане приемен родител

пречка за това. Има опасност от претоварване и детето често се намира в тясна зависимост от възрастния. Случва се по-възрастни хора да изявяват желание да станат приемни родители. Техните деца са вече юноши или младежи. Те не желаят да се откажат от родителската си роля. Могат да бъдат полезни на деца, които се нуждаят от краткосрочна приемна грижа, защото имат богат опит в съжителството си с деца. Проблем ще бъде, ако такива хора имат желание да вземат за постоянно много-малко дете, за което няма вероятност да се върне повече при своите родители. Когато тези деца ще бъдат в юношеска възраст родителите ще бъдат във възрастта на баба и дядо и в повечето случаи няма да имат нервите и търпението, от които се нуждаят родителите на подрастващи деца в приемно семейство.

ПРЕЖИВЕЛИТЕ ЗАГУБА

Някои родители желаят да вземат приемно дете, за да се справят по-добре със смъртта на починалото си дете. Но това е тежка задача за приемното дете. То никога няма да бъде като починалото и не може да бъде утеха за ужасната загуба. Самото приемно дете таи в себе си много болка и тъга. Хората, които са загубили дете, се нуждаят от много време за тъгата си и трябва да я преодолеят, преди да се посветят на приемното дете.

СЕМЕЙСТВОТА НА КРЪСТОПЪТ

Според някои семейства, когато отношенията им са в криза, едно ново дете ще отвлече вниманието от вътрешните конфликти. Ако такива хора искат да вземат дете, първо трябва да си отговорят на редица въпроси, свързани с отношенията във връзката. Само родители, които са удовлетворени от връзката си, имат достатъчно енергия за приемно дете.

ДВОЙКИТЕ БЕЗ ДЕЦА

Двойките, които са останали без деца, са натрупали много болезнен опит. Само когато преодолеят копнежа си по родно дете, ще бъдат в състояние да не сравняват приемното дете с желаното и ще могат да се посветят на детето на други хора.

Приемна грижа, осиновяване и грижа в разширеното семейство

Хората може да искат да бъдат обгрижващи на деца по различни причини:

- може би имат място в дома си за /още едно/ дете и искат да го предложат на дете в нужда;
- може да желаят по-голямо семейство и това да е начина, по който виждат осъществяването на тази потребност;
- може да искат да помогнат на дете, преживяло насилие.

Няма нищо грешно в тези мотиви. Хората трябва да бъдат окуражавани да разберат, кои възможности най-добре ще помогнат на личните им цели. Всеки вид грижа е уникален, дори когато са подобни. Кое е общото и различното между тях:

ПРИЕМНА ГРИЖА

Работата на приемни родители има много специфични изисквания. Приемната грижа е временна грижа за деца, чиито семейства преживяват кризи. Най-често целта на приемната грижа е да приобщи отново детето към неговото семейство. От приемните родители се очаква да работят заедно със социалните работници за постигане на тази цел, ако е възможно. От тях може да се изкисва да водят детето на визити с рожденното му семейство, да присъства на планиращи срещи със семейството на детето или да учи и подкрепя изграждането на родителски умения у биологичното семейство. Тези дейности помагат на: заздравяване на семейството и взаимоотношенията родител – дете, което подкрепя реинтеграцията на детето.

ОСИНОВЯВАНЕ

Осиновяването е създаване на постоянни, емоционални и законови родителски отношения между дете и възрастен/и, който не е родил детето. Осиновителят е напълно, постоянно отговорен за детето

и юридически отношението му към детето е, като към родено в семейството. Осиновяването е налице след процедура в съда, когато биологичните родители доброволно се съгласяват на това или съда отнема на родителските им права.

ЛЕГАЛНО РИСКОВО ОСИНОВЯВАНЕ

Някои обгрижващи може да се интересуват от приемничество към осиновяване. Това е ново в системата на благосъстояние на детето. Понякога, законовия статут на децата още не позволява осиновяването им.

Например, дете може да е изоставено. Родителите може да имат предишен епизод на загубено опекунство над друго дете в семейството. Или може да има индикации за насилие в семейството, което прави връщането му в къщи неприемливо. Ако такова дете бъде настанено в „приемно“ към осиновяващо семейство, то няма да бъде местено отново. Това значително намалява травмата от раздялата.

ГРИЖА В РАЗШИРЕНОТО СЕМЕЙСТВО

Роднинството предоставя грижа и сигурност за децата, както и подкрепа за семействата им, породено от роднинските връзки. Целта на грижата е подобна до тази при приемничеството. Дете, отглеждано от роднини, също може да премине към дълготрайно настояничество и статут за осиновяване. Обикновено, роднините имат и потенциала за осиновят детето. Отглеждането в разширеното семейство предоставя продължение на грижата, редуцира стреса от раздяла и настаняване и минимизира броя на промените с които детето трябва да се справя.

Процедури за одобрение на бъдещите приемни родители

Ние правим оценката, защото:

- се грижим за доброто на децата, които ще бъдат настанени при семейството.
- искаме да получим пълна картина на миналите преживявания на семейството, на уменията им да се справят и как семейството действа като цяло.
- искаме да знаем повече за динамиката и взаимоотношенията в семейството.

Много е важно да познаваме уменията и силните страни на всяко семейство, за да можем да синхронизираме нуждите на детето с възможно най-подходящото семейство. Ако някой възрастен е преживял травма или е имал нещастно детство, може проблемът да не е разрешен или той да не се е справил с него, което пък може да повлияе върху работата му и реакциите му в определени ситуации с всяко дадено дете. Връзките, както в детските години на възрастните, така и в юношеството им, а и настоящето ще бъдат показател как те се чувстват със себе си и дали сега могат да създават добри, приятелски и основаващи се на доверие връзки. Приемните родители трябва да имат добро самочувствие, да могат рационално да изразяват вижданията си и да могат да работят в партньорство със социалните работници, лекарите, децата и биологичните им родители, ако се наложи. Те трябва да са отворени към нови начини - или възгледи, различни от техните, относно това как да се справят с различни типове поведение. Няма само един начин за възпитание или родителстване - приемникът трябва да бъде адаптивен. Чувството за хумор е безценно за намаляване на стреса и понякога помага на приемните родители да се справят с трудни ситуации.

ИНФОРМАЦИОННАТА СРЕЩА

Всичко започва с информационната среща. На нея кандидатите за приемни родители се запознават с това какво е приемна грижа и какви са изискванията за да станеш приемен родител.

В края на срещата кандидатите получават въпросник, който трябва да бъде попълнен от всички членове на домакинството и както ние в организацията казваме: „Трябва да се вземе под внимание дори мнението на домашните любимци“

ОЦЕНКАТА НА КАНДИДАТИТЕ ЗА ПРИЕМНО СЕМЕЙСТВО

След връщането на попълнения въпросник започва и самото оценяване на кандидатите за приемни родители.

- Провеждат се минимум 2 семейни срещи, на които присъстват всички членове на домакинството.
- Провеждат се индивидуални срещи с всеки един от кандидатите, на които се обсъждат въпроси, които се отнасят до тяхното детство, образование, работа, семейство, близки и приятели.
- Провеждат се срещи с поръчителите на семейството/съжителстващите лица.
- В случаите когато за приемното дете ще се полагат грижи не само от приемниците, но и от човек извън домакинството се провеждат срещи и с него.

КАКВО ЩЕ ТЪРСИМ, КОГАТО ВИ ПРОУЧВАМЕ?

- Стабилна и безопасна семейна среда.
- Хармонични съпругески/партньорски и семейни взаимоотношения (добре функциониращо семейство).
- Добра семейна и обществена подкрепа.
- Подходящи жилищни условия.
- Време за детето/начин на живот.
- Добро физическо и емоционално здраве.
- Разбиране нуждите на децата и специалните нужди на децата с разбит живот.
- Опит с деца.

Процедури за одобрение на бъдещите приемни родители

- Собствени деца, които имат отношение към приемната грижа.
- Познания за детското развитие и реалистични очаквания.
- Способност за справяне с поведението и определяне на граници, без да се използва физическо наказание.
- Възможност за преодоляване на трудностите в живота.
- Способност да се признае наличието на трудност и да се потърси помощ.
- Добри умения за общуване / способност за справяне с болезнени чувства.
- Откритост и гъвкавост.
- Способност за споделяне на мисли, чувства и за изслушване.
- Толерантност и чувство за хумор.
- Способност за работа в партньорство със специалистите и социалните работници.
- Способност за работа в партньорство с биологичните родители на детето, когато това е необходимо.
- Способност за разбиране важността на миналото и идентичността на детето.
- Способност за предпазване на детето от опасности и малтретиране.
- Желание за получаване на обучение и подкрепа.
- Уместна и реалистична мотивация.
- Осъзнаване и решаване на проблемите на безплодието (за кандидати, които нямат деца).

Оценяването и обучението на кандидат - приемните родители е приключило и ...

ДОКЛАДЪТ

След приключване на оценяването и обучението на кандидатите за приемни родители, социалния работник на семейството изготвя доклад по определен формат. С доклада трябва да бъдат запознати самите кандидати и те да приемат информацията, която е включена в доклада. Ако имат възражения или видят изложения в доклада, с които не са съгласни, трябва да ги изчистят заедно със социалния работник. Доклада на социалния работник трябва да бъде подписан от кандидатите. С подписа си те удостоверяват, че са съгласни с изписаната информация за тях и тя е коректно представена. Докладът се представя пред ОЗД към ДСП по местоживеене на кандидатите.

Към всяка община има сформирана Комисия по закрила на детето, на която са делегирани правата за одобрение на кандидатурите за приемни семейства.

Комисията е съставена от различни специалисти с познания в сферата на детското благосъстояние. Могат да бъдат включени:

- Педиатър
- Психолог
- Юрист
- Представители на детски домове, при наличие на такива на територията на общината
- Представители на РПУ, Детска Педагогическа Стая, КБППМН
- Социални работници
- Представители на НПО, притежаващи опит в развитието на приемната грижа
- И други специалисти, които Общината счита за необходимо да бъдат включени

Един от стандартите за функциониране на Комисията по закрила на детето трябва да бъде преминаване на специализирано обучение за одобрение на кандидат - приемни родители. Всеки член на Комисията трябва подпише Декларация за поверителност относно информацията, до която ще има достъп във връзка с одобрението на приемните родители. Комисията се запознава с Доклада от оценяването. При възникнали

Процедури за одобрение на бъдещите приемни родители

неясноти и въпроси по отношение на оценката, Комисията може да реши да се срещне със социалния работник на семейството и/или самото семейство.

РЕШЕНИЯТА И ИЗХОДА

Какви са възможните решения и изходи от заседанията за одобрение на кандидат - приемни семейства?

Комисията взема решение за одобрение на съответната кандидатура, изготвя се Протокол от заседанието и Заповед семейството да бъде вписано в Регистъра на одобрени приемни родители. Регистърът се поддържа от Отдела за закрила на детето към Дирекция "Социално подпомагане."

Комисията установява, че се нуждае от допълнителна информация по дадена кандидатура и изисква допълнителна оценка от социалния работник.

Комисията взема решение, че семейството не притежава капацитет да бъде приемно и го отхвърля.

В правомощията на Отдела за закрила на детето е да изискат свикването на Комисията по Закрила на детето, когато има подготвени кандидатури за представяне. Фондация "За Нашите Деца" съпътства кандидатите за приемни родители във всяка една стъпка от процеса.

Обучението на бъдещите приемни родители

Обучението на кандидат приемни родители е задължителна част от процедурата. Разделено е на модули съобразно типа приемна грижа, за която кандидатствате.

Ако желаете да станете доброволен приемен родител, обучението за вас ще бъде от четири основни модула, в които са засегнати теми като:

1. Причини за настаняването на децата в социални домове,
2. Нуждите на децата, последствията от живота в дом на децата, прилики и различия между приемничество, осиновяване и настаняване при близки и роднини,
3. Насърчаване самоличността на детето при приемните грижи, привързаност/ загуба/ раздяла, развитие на детето и др.

Ако желаете да бъдете професионален приемен родител, обучението включва, както основните четири модула, така и допълнителни три модула засягащи теми като; грижа за деца претърпели насилие, грижа за деца от 0 до 3 г. и грижа за деца с увреждания. Целта на обучението е, да ви предостави възможност да се докоснете до трудната съдба на децата настанени в социални домове, да преживеете през собствения си опит последствията от живота в дом и да осмислите, както мотивацията си да станете приемен родител, така и трудностите, пред които сте изправени. Обучението е насочено към вас и е за вас, като ви предоставя възможност да придобиете необходимите знания и умения за да бъде успешно настаняването на дете във вашия дом. По време на обучението ще имате възможност да се допитвате до опита на другите участници и до този на професионалистите водещи групите. Ще имате възможност да споделите притесненията и страховете свързани с това да бъдете приемен родител. Също така ще можете да се докоснете до света на детето от институция и до вашия собствен свят, като дете, като участвате активно в упражненията и като се учите от собствените си емоционални преживявания. След края на обучението, всеки участник преминал през всички модули, получава удостоверение и има възможност да се включи в групи за взаимопомощ,

в които може да намери подкрепа, както от участниците, но така и от професионалистите водещи групите.

Обучението, както и групите за взаимопомощ се организират в удобно за вас време на територията на Центъра за обществена подкрепа „Св. София“ към фондация „За Нашите Деца“.

След-настаняването на детето

ПРИЕМНАТА ГРИЖА Е ПАРТНЬОРСТВО

Хора, участващи в грижите за приемното дете:

- Социален работник на детето
- Социален работник на семейството
- Директор на дом
- Училище
- Родители
- Приемни родители

Колко възрастни могат да бъдат включени във вземането на решение относно грижите за детето, ще зависи от индивидуалният случай.

Най-малкият брой хора, с които приемното семейство може да е в партньорство е 3, включително и детето, т.е. плюс родителя и социалния работник или социалния работник и директора на дома.

Това прави вземането на решение, изискващо време.

Много от всекидневните решения, ще бъдат съгласувани при самото настаняване на детето под вашите грижи. Като приемен родител, вие ще вземате всекидневни решения за дневния режим на детето, за дрехите и храненето му. В Споразумението за настаняване, което ще получавате за всяко дете, настанено при вас, ще има определени подробности за решенията, които можете да взимате сами и тези, които изискват консултации с други хора, участващи в живота на детето. Кой са хората, участващи във вземането на решенията за детето, ще зависи от законовия статус на детето и ситуацията в момента. На вас, ще ви се осигури информация за това, когато ви се дават подробностите за детето. Важно е приемните родители да започнат да осъзнават идеята за дете, което ще живее в техния дом и с тяхното семейство, но те нямат родителски права над него.

ПОСЕЩЕНИЯ НА СОЦИАЛНИЯ РАБОТНИК

Социалният работник ще трябва да прави периодични посещения на Вашето семейство и детето. В началото те ще бъдат по-чести, докато всеки свикне.

Социалният работник ще иска да разговаря насаме с детето – къде може да стане това без да бъдат прекъсвани?

Социалният работник ще трябва да разговаря насаме с приемниците – по кое време ще е най-удобно?

Понякога социалният работник, трябва да се срещне с всички членове на семейството заедно, да види всеки как се отнася – как може да стане това?

Понякога Вие ще имате нужда да попитате социалния работник за нещо – него го няма, за да разговаря с Вас, така че ще трябва да чакате до следващото посещение. Отбележете си всички въпроси, които имате, тъй като поради натоварения семеен живот, доста често забравяме.

Ако социалният работник възнамерява да изведе детето навън – вероятно да се види със семейството си, убедете се, че знаете часа, в който детето ще бъде взето и върнато и мястото на посещението. Облечете детето с подходящи дрехи, така че да може да играе спокойно. Когато се върнат, обсъдете със социалния работник как е преминала срещата и внимавайте за всичко, което би могло да е казано или да е разстроило детето. Вие сте човекът, който ще трябва да успокои едно разстроено дете или да му обясни, че родителите не винаги могат да спазват обещанията си.

Проявете интерес към срещата на детето, но не го разпитвайте. То ще Ви каже подробностите, когато се почувства готово за това.

Приемните деца и техните проблеми

ЧУВСТВАТА - ОСНОВНАТА ПРИЧИНА ЗА СЕРИОЗНИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ПРИЕМНИТЕ ДЕЦА

Една от най-честите причини за проблемите с поведението е изразяването на дълбоко залегнали чувства по неподходящ начин. Често се смята, че дете, което дава израз на чувствата си чрез неприемливо поведение е гневно и объркано, има голяма вероятност то да е тъжно, самотно или да се страхува. Понякога детето може да се държи така, защото е развълнувано или щастливо.

РАЗДЯЛАТА С БИОЛОГИЧНИТЕ РОДИТЕЛИ/ХОРАТА ОТ ДОМА

Поведението на деца живеещи при приемни родители, често отразява чувствата им към раздялата с биологичното семейство. Деца, които преживяват раздяла с единия или и двамата родители, са чувствителни към тези раздели. В много случаи децата не могат да определят чувствата си, още по-малко да ги изразят по адекватен начин. Тези чувства не остават скрити; те се проявяват по различни начини, често неподходящи.

КАКВО ДА СЕ ПРАВИ?

Когато се разглеждат поведенчески проблеми, които произхождат от неподходящо проявените чувства на детето, целта е да се помогне на детето да научи нови начини да изрази чувствата си. Това е една от функциите на всички възпитателни моменти между родителя и детето. На детето трябва да му бъде разрешено да изпитва силни чувства. Някои деца се справят със силните си чувства, като ги отричат. Тези деца може би се нуждаят от разрешение да изявят чувствата си в дадена структурирана ситуация като терапевтична сесия. Понякога социалните работници или родителите могат да използват ситуация, в която децата открито да проявят раздразнението си, за да разкрият силните си чувства.

ИЗРАЗЯВАНЕТО НА ЧУВСТВАТА

Важното е, че семействата не само помагат на децата да разберат чувствата си, но също така моделират подходящи начини за тяхното изразяване. Възможно е да се окаже подкрепа за дълбоко залегналите чувства у децата, без да се подкрепя поведението им. Например, едно дете скъсва снимката на един от биологичните родители, след като е било на гости. Ако приемният родител каже: "Не трябва да правиш това, защото е невъзпитано", детето получава посланието, че чувствата му са лоши. Това може да доведе до егоцентрични идеи, че то е лошо и че е негова вината да живее при приемно семейство. От друга страна, ако приемният родител приема чувствата на детето, но не и държанието, той или тя могат да отговорят: "Зная, че си недоволен от това, че не можеш да живееш в къщи с родителите си. Това е разбираемо. Аз също бих бил недоволен. Да скъсаш снимката не е най-подходящият начин да покажеш, че се дразниш. Какво друго можеш да направиш? Този отговор разрешава на детето да има силни чувства, но посочва, че има и други много по-приемливи начини тези чувства да бъдат изразени.

СТРАХОВЕТЕ

Понякога децата се страхуват и от познатото. Не само от непознатото и новото.

Децата, настанени в приемни семейства имат различни страхове, свързани със специфичната житейска ситуация, в която се намират. Изпитват страхове във всеки етап от осъществяването на процеса по приемна грижа - когато предстои настаняването им в приемно семейство, когато вече са настанени в приемно семейство, и когато им предстои да напуснат приемното семейство.

СТРАХ ОТ НЕПОЗНАТИТЕ ХОРА И НОВОТО МЯСТО

При настаняване в приемно семейство детето напуска мястото, в което е живяло дотогава и се разделя с хората, които са се грижили за него. Тези хора може да са негови родители, близки, екип от дома за деца, в който е било отглеждано, както и децата в този дом. Детето, което ще бъде настанено в приемно семейство има притеснения от преместването

Приемните деца и техните проблеми

на непознато място. То може да не изразява тези чувства с думи, но определено се чувства доста притеснено, дори и животът му в институция да не е бил щастлив. Детето не знае дали в приемното семейство ще се чувства по-добре, по същия начин или по-зле.

Когато се преместват при приемни родители, децата и младите хора си задават различни въпроси, като например:

- Как се казват хората, при които отивам?
- Защо отивам при тях?
- Как да ги наричам?
- Какво ще знае за мен семейство, при което отивам?
- Колко деца има това семейство? Момичета или момчета са те? На колко години са?
- Имат ли куче? А то хапе ли?
- Какво е мястото, където живее семейството, при което отивам?
- Защо трябва да се местя от мястото, където съм живял досега?
- В какво съм сгрешил?
- Моите родители ще знаят ли къде съм? Как мога да се свържа с тях, ако имам нужда?
- Кога ще видя отново родителите си/предишните грижещи се за мен?
- Къде ще бъдат моите братя или сестри?
- Какво ще се случи с тях?
- Ще трябва ли да ходя на училище /различно училище/?
- Какво ще стане с нещата, които съм притежавал досега?

СТРАХОВЕТЕ НА НАСТАНЕНОТО ДЕТЕ

След настаняването на детето в приемното семейство, продължава процесът на адаптирането му към семейството.

Детето изпитва страхове, като:

- Дали ще ме харесат?
- Дали ще ме одобрят?

- Дали ще ме обичат?
- Дали ще ме изоставят?
- Дали ще се разбирам с децата в семейството?
- Колко време ще стоя в приемното семейство?

Приемните деца има притеснения и от непознати неща в дома на приемното семейство, които на пръв поглед изглеждат съвсем обичайни. Това могат да бъдат различни уреди - най-често домакински; мебели; съоръжения, като например тоалетни казанчета, и други неща, които са характерни за един обикновен дом.

В много случаи те са непознати и странни за приемните деца, особено ако децата са били отглеждани в институция. На тях им е необходим период на адаптиране и придобиване на нови знания и навици. В началото всичко в дома на приемното семейство е ново за тях.

Ако приемното семейство има домашни любимци, приемното дете, може да изпитва страх от тях в началото. Това се случва често, когато домашните любимци са кучета или котки. Тогава е необходимо приемните родители да успокоят страховете на детето, за да може то постепенно да ги преодолее и да установи положителни отношения с домашния любимец, когато това е възможно.

СТРАХЪТ ОТ РАЗДЯЛАТА

Причините, поради които би могла да настъпи раздяла между детето и приемното семейство, са различни.

Някои от тях са:

- завръщане на детето в биологичното му семейство;
- осиновяване на детето;
- навършване на пълнолетие от детето и/или желание от негова страна да живее самостоятелно;
- ако детето се премества от краткосрочна на дългосрочна приемна грижа, при друго приемно семейство;
- ситуацията в живота на приемното семейство се е променила и те не могат да се грижат повече за детето;
- конфликти между приемното дете / младия човек и приемните родители, и др. причини.

Приемните деца и техните проблеми

При тези различни ситуации детето изпитва различни страхове, като:

- Какъв ще бъде животът ми оттук нататък?
- Дали ще мога да свикна без приемните си родители?
- Дали ще поддържам контакт с тях? Аз ли съм виновен, че трябва да се разделя с приемното семейство?

Много трудна за детето и семейството е раздяла, породена от неразбирателство помежду им. Тогава и двете страни изпитват вина. Важно е приемните родители да признаят на детето или юношата, че раздялата не се дължи само на неговото поведение, но и че те са допуснали грешки. И двете страни се нуждаят от подкрепата на специалисти, за да могат постепенно да преодолеят страховете и чувството си за вина.

КАК МОЖЕ ДА ПОМОГНАТ ПРИЕМНИТЕ РОДИТЕЛИ И ВЪРХУ КАКВО ДА НАСОЧАТ ВНИМАНИЕТО СИ?

- Различни начини на живот – приемните родители трябва да имат предвид, по какъв начин техният начин на живот е по-различен от този на детето.
- Правила и очаквания на семейството – не очаквайте от детето да прави нещата по същия начин, по който вашето семейство ги прави. Това може да предизвика безпокойство в детето, което изведнъж се оказва в ситуация, в която не знае какво очакват другите от него.
- Ценете/уважавайте различията – приемните родители не трябва да поставят под съмнение, това което детето е ценяло, казвайки неща като: "Това, на което си свикнал е погрешно или особено", когато тези неща са просто по-различни.
- Спомени – приемните родители трябва да помагат на детето да съхрани спомените си и връзките си с миналото, затова не трябва да отстранява или хвърля неща, свързани с тях.
- Притежания и дрехи на детето – понякога децата пристигат с малко

собствени дрехи или предмети – почти нищо. Но за детето именно тези малки неща са единствената им връзка с миналото, така че приемниците не трябва да ги отстраняват или хвърлят.

- Документиране живота на детето – снимки, рисунки, награди за постижения – записване на времето, в което детето е било в семейството ви. Водете записки за времето, през което детето е било с вас или, ако детето е достатъчно голямо, помагайте му то да прави това. Детето може да ги вземе, когато си отиде от вас. Това ще помогне да се запазят спомените му, които иначе биха се загубили при местенето от дом в дом.
- Насърчаване на информация и срещи с хора от същата етническа група – Това, че детето е при приемни родители, може да доведе до пренебрегване на собствената му самоличност, особено ако то е от малка етническа група. Това означава, че приемните родители и социалният работник трябва да поделят отговорността и да работят за насърчаване положителните им чувства за тяхната култура.
- Смесено наследство – също така трябва да задоволявате нуждите на деца от различна националност или религия (напр. с майка българка и баща чужденец). И двете култури трябва да се уважават.
- Добро съчетаване – настаняването трябва да се опита, да е с приемници, от същата религия или етнически произход.
- Семейни различия – настаняването трябва да бъде направено много внимателно и в съответствие с всички нужди, преживявания и наследство на детето. Например, ако обмисляме едно настаняване и вземем за критерий религията, това не означава непременно, че религиозните вярвания, ще бъдат подкрепяни по същия начин, по който детето или семейството му очакват.
- Дискриминация и отрицателни ефекти – те вредят на всички деца. В случая на ромската общност например, предразсъдъците и дискриминацията водят като следствие до подценяване на ромските деца и им предлага деформирана представа за себе си и за обществото. Същите предразсъдъци засягат и българските деца, тъй като това им дава погрешно чувство за превъзходство и изкривена представа за света. За приемниците предразсъдъците и дискриминацията винаги

Приемните деца и техните проблеми

трябва да бъдат предизвикателство, независимо от етническият им произход или този на децата, които са под техни грижи.

- Насърчаване на контакта/връзките с общността – най-добрият начин да се уверим, че настаняването посреща нуждите на детето от самоличност, като част от неговото наследство и култура, индивидуални черти и самоуважение, е чрез едно по-активно ангажиране на биологичните родители на детето. Те могат да предоставят информация и гледища, които приемниците не знаят.

ПОЛЕЗНИ ПРАКТИКИ ОТ ОПИТА НА СОЦИАЛНИЯ РАБОТНИК

- Приемното семейство може да направи книга за себе си, която да представи на детето. Тази книга включва снимки на членовете на семейството, снимки на домашни любимци, описание на дома им и членовете на семейството, подробности за хобитата на семейството, как прекарват времето си заедно, какви неща харесват, отбелязване на важни събития за тях, и др. Книгата може да бъде дадена на детето от социалния работник, преди да се срещне със семейството. Информацията в нея, може да бъде обсъдена с детето. Тя би трябвало да успокои, някои от неговите страхове.
- Дори за едно много кратко време, например в колата, на път за настаняването, социалният работник може да направи нещо, за да подготви детето. Социалният работник и приемниците, трябва да очакват основните въпроси на детето и да са сигурни, че могат да отговорят на тях. Бързите списъци са много полезни във време, когато толкова много неща се случват бързо.
- Подготовката на детето и семейството започва, преди фактическото преместване на детето в семейството, с изключение на спешните настанявания. В този предварителен етап, много от въпросите на детето получават своите отговори и успокояват до голяма степен страховете му.

- Осъществяване на срещи между приемното семейство и детето:
Първото посещение се осъществява на мястото, където живее детето. Следват, няколко посещения на това място. След това, детето посещава дома на приемното семейство. Постепенно посещенията на детето при приемното семейство стават по-чести и за по-продължителен период от време, докато то бъде настанено за постоянно.
- Осъществяване на срещи с хората /човека/, които са се грижили за детето: Те би трябвало да дадат най-пълна информация за детето - характер, навици, любими занимания, реакции и действия на детето, докато живее в настоящата обстановка и др. Детето трябва да се чувства успокоено от това, че човекът, който се грижи за него в момента и бъдещия му приемник, са загрижени за него и се уважават взаимно. Човекът /хората/, който се е грижил за детето, могат да дадат някои препоръки на приемниците, във връзка с грижата за детето. За приемниците също е важно да са се срещали с този човек /хора/, който ще бъде важен за детето и ще бъде някой, за когото то ще говори и ще има притеснения.
- Осъществяване на срещи между социалния работник и приемното дете:
По време на тези срещи социалният работник се консултира с детето за неговите мнения и чувства. Детето в такива случаи се чувства, като че ли няма власт или контрол над това, което се прави за него. Даването на време да помисли и да зададе въпроси, затвърждава неговото самочувствие и го кара да усети, че с него се консултират и го изслушват. То трябва да знае, че възрастните контролират нещата и ще вземат крайното решение, защото да оставиш това на детето е прекалено страшна задача за него. По време на срещите си със семейството, социалният работник обсъжда с всички членове на семейството техните мнения и дали детето се адаптира добре към тях.

Приемните семейства и емоциите

Една от най-честите причини за проблемите с поведението е изразяването на дълбоко залегнали чувства по неподходящ начин. Въпреки че, често се смята, че дете, което дава израз на чувствата си, чрез неприемливо поведение е гневно и объркано, има голяма вероятност то да е тъжно, самотно или да се страхува. Понякога детето може да се държи така, защото е развълнувано или щастливо.

РАЗДЯЛАТА С БИОЛОГИЧНИТЕ РОДИТЕЛИ/ХОРАТА ОТ ДОМА

Поведението на деца живеещи при приемни родители, често отразява чувствата им към раздялата с биологичното семейство. Деца, които преживяват раздяла с единия или и двамата родители са чувствителни към тези раздели. В много случаи децата не могат да определят чувствата си, още по-малко да ги изразят по адекватен начин. Тези чувства не остават скрити; те се проявяват по различни начини, често неподходящи.

КАКВО ДА СЕ ПРАВИ?

Когато се разглеждат поведенчески проблеми, които произхождат от неподходящо проявените чувства на детето, целта е да се помогне на детето да научи нови начини да изрази чувствата си. Това е една от функциите на всички възпитателни моменти между родителя и детето. На детето трябва да му бъде разрешено да изпитва силни чувства. Някои деца се справят със силните си чувства, като ги отричат. Тези деца може би се нуждаят от разрешение да изявят чувствата си в дадена структурирана ситуация като терапевтична сесия. Понякога социалните работници или родителите могат да използват ситуация, в която децата открито да проявят раздразнението си, за да разкрият силните си чувства.

ИЗРАЗЯВАНЕТО НА ЧУВСТВОТА

Важното е, че семействата не само помагат на децата да разберат чувствата си, но също така моделират подходящи начини за тяхното

изразяване. Възможно е да се окаже подкрепа за дълбоко залегналите чувства у децата без да се подкрепя поведението им. Например, едно дете скъсва снимката на един от биологичните родители след като е било на гости. Ако приемният родител каже: "Не трябва да правиш това, защото е невъзпитано", детето получава посланието, че чувствата му са лоши. Това може да доведе до егоцентрични идеи, че то е лошо и че е негова вината да живее при приемно семейство.

ДЕЦАТА - БИОЛОГИЧНИТЕ ДЕЦА

Не забравяйте собствените си деца!

Децата на приемното семейство може да почувстват, че са изоставени, че не им се обръща толкова внимание, колкото на приемното дете.

Както приемното дете, така и детето/ децата на приемното семейство има/т права.

Децата на приемния родител могат:

- да изпитват ревност към времето, което техните родители отделят на приемното дете.
- да се сърдят, че приемното дете се възпитава или третира по различен начин за неприемливо поведение.
- да изпитват затруднение, когато се наложи да обясняват на приятели и съученици ,кое е новото дете в семейството.
- да са разтревожени, че в определен момент и те ще трябва да напуснат семейството си.
- да попитат, кой е техният социален работник.
- да почувстват, че социалният работник и другите възрастни посетители ги пренебрегват и не се интересуват как са.
- да се разстроят от държанието на приемното дете.
- да им е трудно да споделят играчките си особено, ако някои определени играчки бъдат счупени.

Планирайте времето, което можете да прекарвате с вашите деца. Това може да са десет минути на ден преди да си легнат, или пътешествие, или пазаруване заедно. Отделете време на Вашето дете/ Вашите деца, да обсъдите техните чувства, притеснения и постижения.

Всяко дете се нуждае от индивидуално време и внимание.

Кои и какви са децата, които ще дойдат в семейството ви

Животът в дом, води до проблеми в детското развитие и са свързани с:

- Децата са отделени от семействата си и поради това, те не могат да изграждат и запазват дълготрайна привързаност, страдат от липсата на майчина любов.
- Съществува един групов, а не индивидуален подход към нуждите на децата. Децата имат нужда към тях да се отнасят по подходящ, мил, отговорен начин, за да могат да изградят дълготрайна привързаност. Затова и всяко дете реагира по различен начин, всяко дете има свои собствени нужди, различни от тези на другите деца, т.е. не всички деца харесват едни и същи неща.

Ето и някои от последиците от грижите в социален дом:

- липса на доверие
- отдръпване от взаимодействие с други хора
- агресия, трудно поведение
- неизбирателна привързаност
- ниско самочувствие
- забавяне, както във физическото, така и в психическото развитие
- трудности в изграждането на връзки с други деца
- те не са популярни сред връстниците си и показват тенденции към агресивно поведение спрямо тях

Тези трудности могат да продължат, през целия живот на човека, преживял подобни неща, но направените проучвания за подобни трудности, могат основно да бъдат подтиснати при добро заместващо родителство, каквото е приемната грижа.

Изключително важно за детето е, да може да развие отношения на близка привързаност. Не е достатъчно детето и възрастният да са заедно, а е абсолютно необходимо възрастният, ясно да показва своите положителни чувства към детето. С времето детето, започва да отговаря на тези чувство

по подобен начин.

Най-важни са отдадеността и отговорността на възрастния.

Сигурно привързано дете е онова, което се чувства сигурно в обстановката си, което е по-любопитно, будно, интересува се от обкръжението си, има способността да помага и реагира и може да изгражда приятелства с други деца.

ДЕЦАТА В РИСК

Приемната грижа може да е алтернатива за всяко дете в риск, без значение дали има или не биологични родители! Факторите, които поставят децата в риск, най-общо могат да се обособят в три групи:

1. Наследственост.
2. Семейна среда.
3. Социална среда.

Израстването и развитието на детето се определя от взаимодействието между тези фактори.

Детето, може да бъде поставено в ситуация на риск, поради някакво вродено заболяване или увреждане. Рискове от различен характер се проявяват и при общуването на детето в семейството, училището, близкото социално обкръжение.

От съчетаването на външни и вътрешни условия се определя и степента на силата и дълбочината на рисковите фактори.

ДЕЦА ОТ НЕПЪЛНИ СЕМЕЙСТВА

Това са деца без родители или без един родител. При непълни семейства, липсата на единия или двамата родители, оказва травмиращо въздействие върху децата и се отразява неблагоприятно на тяхното развитие и идентификация.

Житейската ситуация, в която са попаднали, поставя тези деца в неравностойно положение, спрямо децата от пълно семейство. В зависимост от възрастта и възможностите да се разбират настъпилите проблемни ситуации и да се въздейства върху тях, се създават различни условия за разширяване на риска за детето. Когато едно дете е останало без единия или двамата си родители, се увеличава и рискът от

Кои и какви са децата, които ще дойдат в семейството ви

настаняването му в дом за деца. Настаняването на децата в дом за деца е рискова ситуация за биологичното семейство и детето. Причините, довели до настаняването са разнообразни, като например: родители, израснали в домове; липса на подкрепа за родителя от роднини и близки; самотен родител; бедност и безработица; многодетно семейство; психическо или физическо заболяване на родителя/родителите; незрялост (възрастова, емоционална) на родителя/родителите; увреждане на детето и др.

Отглеждането на децата в домове ги поставя в житейска ситуация, която е рискова за тяхното оптимално развитие. Липсата на индивидуална грижа и осъществяването на постоянна емоционална връзка със значим за тях възрастен (какъвто е родителят), довежда до неблагоприятни последици за емоционалното и в повечето случаи - за физическото развитие на децата. Неблагоприятни са и последиците за социалното адаптиране и развитие на тези деца.

ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ

Наличието на физическо, емоционално, интелектуално или сексуално насилие върху детето определя висока степен на риск. Когато едно дете е жертва на малтретиране в или извън семейството си, последиците могат да бъдат непредсказуеми. Съществува риск от пораждање на емоционални, поведенчески и психически проблеми.

ДЕЦА ОТ СОЦИАЛНО СЛАБИ И МНОГОДЕТНИ СЕМЕЙСТВА

Бедността е фактор за обособяване на групата от "социално слаби" семейства.

Нейното съчетание с наличието на три или повече деца в семейството, се отразява много тежко върху оцеляването и развитието на децата. Родителите, obseseni от страхове да изхранят децата си, в търсене на заетост, поставят децата в условия на изпитания и риск. В тези семейства конфликтите често се увеличават, родителите омаловажават децата

като ценност, с потребност от общуване и подкрепа. Голям е рискът от установяване на трайно negliжиране на децата. Социално слабите и многодетните семейства, най-често живеят в лоши битови условия. Липсата на жилище и битова среда за усвояване на основни социални умения от детето, поставя развитието му в риск. Бедността и липсата на място за общуване с родителите нарушават адаптивните процеси за оцеляване и развитие на детето. Средата на бездуховност и материална необезпеченост, не развива чувство за принадлежност на детето, а с това създава предпоставки за отчуждения и бягство от дома.

БЕЗНАДЗОРНИ И БЕЗПРИЗОРНИ ДЕЦА

Това са деца без постоянно място, където да живеят и са останали без грижа и надзор от семейството си. Те пребивават на улицата постоянно или в определени интервали от време. Понякога връзката между тези деца и родителите им, не е прекъсната - те се връщат при семействата си през нощта. В тези случаи, независимо, че семейните взаимоотношения са влошени, тези деца все пак принадлежат към дадено място и разглеждат света от гледна точка на семейството си. Налице са и безпризорни деца, при които връзката с родителите им е прекъсната. Тяхното оцеляване е много труден процес и се намират във висока степен на риск. Децата на улицата, често усвояват отрицателни модели на поведение - скитничество, просия, проституция, злоупотреба с алкохол, зависимост от наркотици, криминални прояви.

ДЕЦА С УВРЕЖДЕНИЯ

Това са деца, които не се поддават лесно на въздействия при обучение и възпитание. В тази група попадат децата с увреждания - интелектуални, физически, слухови, зрителни, невро-соматични, речеви, които се отразяват неблагоприятно на психичното развитие.

В зависимост от емоционалната устойчивост на детето и/или неговите родители, начина на възприемане на проблема, силата на наследствеността, е възможно преодоляване или усложняване на риска.

В съвременните условия, опитите за интегрирано образование, са стъпка за преодоляване на трудностите. Перспективата се търси във

Кои и какви са децата, които ще дойдат в семейството ви

възможностите, децата да посещават редовно училище, и да имат достъп до всички форми на образование.

ДЕЦА С ОТКЛОНЕНИЯ В ПОВЕДЕНИЕТО

Тази група включва всяко дете, което употребява наркотични или токсични вещества, злоупотребява с алкохол, проявява аморално, девиантно или делинкветно поведение. Това се получава в резултат на отслабване на съпротивителните сили при преодоляване на травмите от рисковите условия, при които живеят децата. При малолетни и непълнолетни акселерацията, съчетана с бурни физически промени и психическа незрялост, активизират импулсивни реакции, които често пъти с отчуждението, довеждат до аморална и асоциална насоченост. Често пъти децата са под влияние на външна намеса - подстрекателство, закана, насилие и др. Външната намеса, съчетана с податливостта на внушения у децата и юношите, ги ориентира към прояви, като безделие, лентяйство, бягство от учебна или трудова дейност. Те показват невъздържаност, конфликтност, безкритичност, склонност към лъжа, кражби и др.

Приемните деца и техните въпроси

Порастването е съпроводено с много въпроси. Приемното дете ще пита.

ЩЕ МЕ ДАДЕТЕ ЛИ НА ДРУГО СЕМЕЙСТВО, АКО СЪМ ЛОШ?

Асен е на 6 г. и от две години живее в приемно семейство. Детето посещава детска градина, послушно е и се държи добре с децата, харесван е и от педагога на групата, в която е. В една от игрите си с децата той удря несъзнателно един от връстниците си. Постъпката на детето е посрещната с негодувание и от страна на педагога, която го смъмря и казва: „Ти си лошо момче.“ Прибирайки се вкъщи детето пита приемните си родители: „Ще ме дадете ли на друго семейство, ако съм лош?“

Поставения от детето въпрос учудва родителите, които питат Асен, кой му е казал така. Детето разказва за случилото се в градината и за думите на учителката си.

Често изоставените деца изпитват страх, че ако направят нещо лошо, не се справят в училище и т.н. те ще бъдат оставени от биологичните си родители. Те му казват, че има моменти, когато всеки прави лоши неща, но това не означава, че той е лош, а че постъпките му са такива. Добре е приемните родители да му кажат, че те го обичат, такъв какъвто е и да му дадат ясно да разбере, че поведението му не е правилно, но това няма да е причина за поредната раздяла в живота му.

ЗАЩО МОИТЕ РОДИТЕЛИ СА МЕ ИЗОСТАВИЛИ?

Яна е на 7 г. и от няколко месеца е настанена в семейството на Елена и Павел. В един от техните разговори, детето пита приемните си родители: „Защо моите родители са ме изоставили?“

Трудно е да се даде „рецепта“ на отговора на този въпрос, но най-важното е приемните родители да не лъжат детето, те могат да разкажат нещо за биологичните му родители /ако имат информация/, за да може и приемното дете да усети, че има история за живота си. Също така е изключително ценно, ако според социалната служба, детето трябва да поддържа връзка с биологичното семейство, за да се върне при него, да

не се обвиняват биологичните родители на детето. То трябва да знае, че в семейството е имало криза и докато тя премине, детето е на сигурно и спокойно място, от където ще има възможност да поддържа връзка с родителите си.

ВИЕ ЩЕ ИЗОСТАВИТЕ ЛИ ВАШИТЕ ДЕЦА?

Получавайки отговор на въпроса “Защо моите родители са ме изоставили?”, приемните деца обръщат внимание на биологичните деца на приемниците и се питат, дали те ще бъдат изоставени от родителите си. Може да се отговори на детето, че всеки човек има право на избор в живота си, а техният избор е да е грижат за приемното дете и за своите собствени. Техният избор е да бъдат родители.

МОИТЕ РОДИТЕЛИ ЛОШИ ЛИ СА? СЛЕД КАТО ТЕ СА ЛОШИ, АЗ ЛОШ ЛИ СЪМ?

Това са въпроси, които задават по - големи деца, деца, които осъзнават, че са разделени с биологичните си родители по една или друга причина. Хората, често дават оценки относно това, кой е лош и кой добър, но рядко човек си задава въпроса, какво е накарало този човек да се държи по един или друг начин.

Родителите, изоставили децата си, често пъти са отхвърлени от обществото, те са нямали модела на поведение наследен от своите родители, били са в тежко финансово положение ли с физическо или психическо заболяване. Затова, според социалната служба, детето трябва да поддържа връзка с биологичното семейство, за да се върне при него, да не се обвиняват биологичните родители на детето. Ако това не е възможно - излезте от ситуацията с категоричен отговор, че детето не е лошо и зависи от него и вашата подкрепа, какво то ще бъде занапред.

ЗАЩО МАМА НЕ МОЖЕ ДА ЖИВЕЕ ТУК, С НАС, В КЪЩАТА?

Една част от децата, настанени под приемна грижа, са посещавани от биологичните си родители. Идва момент, в който те започват да си задават въпроса, защо след като аз се виждам с мама, тя не живее с мен в дома на приемните ми родители. Отговорът на приемните родители може да бъде в посока на това, че майка му преживява труден момент в живота си и не се чувства сигурна да отглежда детето си сама.

Приемните деца и детската градина и училището

Детската градина и училището - изпитание на емоционалния свят. Често хората имаме представи, за това какви ще бъдат децата ни. Имаме фантазии и мечти, как ще постигнат много в живота, как ще бъдат известни, ще бъдат най-добрите, красивите, успешните, недостижимите, единствените. Тези наши фантазии и мечти, по един или друг начин се пренасят в отношението ни с децата ни и така те изграждат добра представа за себе си, възможностите си, научават се как да се справят с провал. Нека си представим сега едно дете, за което никой не е мечтал, едно дете, което няма картина за бъдещето в ума на възрастен човек, който да се е свързвал с него и който да го е въвеждал в регламента на живота. Това е детето от социален дом. Детето вече е в нашия дом. Ние вече се грижим за него и ние вече го държим в ума си. Някой вече въвежда детето в света на хората. Идва момента да тръгне на детска градина или училище и да се интегрира сред връстниците си. В този етап, много често трябва да се сбогуваме с фантазията, че приемното дете ще се адаптира лесно и ще навакса пропуснатото. Поради преживяните травми децата, често имат забавяне в развитието. Не става въпрос за патология, а за психични преживявания, които възпрепятстват навременното научаване и придобиване на знания и умения, дефицити в развитието поради, които приемното дете не може да отговори на изискванията на детската градина или училището. Дезадаптивното поведение на детето и затрудненията му в ученето, са следствие от преживяните в ранния му опит раздели и загуби, от непосредствените му потребности и от дефицити в психичната му организация. Приемните деца, често са с ниска самооценка, имат проблеми със самочувствието и идентичността. Срамът от това, че не се чувстват „равни“ на връстниците си ги тласка към избягване на чувствата за провал, а това неминуемо се отразява на участието, интегрирането и успехите в училище или детската градина.

- Често възпитателите и учителите в детските градини и училищата се

отнасят с приемните деца, така сякаш те са белязани и обречени да бъдат малоценни.

- Отношението им към тях е такова, все едно няма смисъл да се полага грижа за тях, защото те така и така не са като другите деца, не са „нормални“.
- Приемните родители, възпитателите в детските градини и учителите трябва да си партнират.

Трябва да се движат с естественото за приемното дете темпо и трябва да подкрепят и насърчават неговите успехи, колкото и малки и незначителни да изглеждат те, когато са сравнявани с тези на другите деца. Трябва да си съдействат по посока на това, приемното дете да преживява провалите, не като край, а като алтернатива за ново начало. Приемното дете трябва да се научи, че да паднеш означава да се научиш да ставаш и да продължиш напред.

Приемните деца и правилата у дома

ГРАНИЦИ И ДОМАШНИ ПРАВИЛА

Всяко семейство има свои правила, традиции, ритуали. Членовете на семейството ги знаят, въпреки че вероятно не са писани и никой не е казал „това са правилата“. Те не винаги са осъзнати, в повечето случаи се приемат като даденост и се спазват от членовете на семейството несъзнавано. Те са приети от всички и сякаш всеки ги изпълнява, без да се замисля върху тях.

Повечето правила са, за да дават сигурност на семейството, да регулират динамиката във взаимоотношенията и осигурят функционирането на семейството съобразно начина на живот.

Семейството, което приема нов член /приемното дете/, не трябва да действа от презумпцията, че правилата в тяхното семейство са общовалидни и се подразбират. Правилата на всяко семейство са съобразени с модели предавани от поколение на поколение. Те са вкоренени в семейната история и индивидуални за всяко семейство. Едно дете, което идва в семейството ви, не знае какви са вашите правила или очаквания за поведение.

От деня, в който пристигне приемното дете, трябва да започнете да му обяснявате, какво поведение вие и вашето семейство, не бихте приели и кои граници не бива да преминава. Обикновено приемниците имат няколко правила, засягащи безопасността и емоционалното спокойствие на децата и семейството.

Колкото по-малко правила имате, толкова по-вероятно е те да се спазват. Всички семейства имат правила и граници в домовете си. Членовете на семейството ги знаят, въпреки че вероятно не са писани и никой не е казал „това са правилата“.

С какво трябва да се съобрази приемното семейство, посрещайки детето в дома си?

- Различни начини на живот - приемното семейство трябва да има предвид, по какво техният начин на живот е по-различен от този на

детето.

- Правила и очаквания на семейството - Не очаквайте от детето да прави нещата по същия начин, по който вашето семейство ги прави. Това може да предизвика безпокойство в детето, което изведнъж се оказва в ситуация, в която не знае какво очакват другите от него.
- Ценете/уважавайте различията - приемните родители, не трябва да поставят под съмнение, това което детето е ценяло, казвайки неща като: "Това, на което си свикнал е погрешно или особено", когато тези неща са просто по-различни.
- Спомени - приемните родители трябва да помагат на детето да съхрани спомените си и връзките си с миналото, затова не трябва да отстранява или хвърля неща, свързани с тях.
- Притежания и дрехи на детето - понякога децата пристигат с малко собствени дрехи или предмети - почти нищо. Но за детето именно тези малки неща са единствената му връзка с миналото, така че приемните родители не трябва да ги отстраняват или хвърлят.
- Документиране живота на детето - снимки, рисунки, награди за постижения - записване на времето, в което детето е било в семейството ви. Водете записки за времето, през което детето е било с вас или, ако детето е достатъчно голямо, помагайте му то да прави това. Детето може да ги вземе, когато си отиде от вас. Това ще помогне да се запазят спомените му, които иначе биха се загубили при местенето от дом в дом.
- Семейни различия - настаняването трябва да бъде направено много внимателно и в съответствие с всички нужди, преживявания и наследство на детето.
- Дискриминация и отрицателни ефекти - те вредят на всички деца - в случая на ромската общност например, предразсъдъците и дискриминацията, водят като следствие до подценяване на ромските деца и им предлага деформирана представа за себе си и за обществото. Същите предразсъдъци засягат и българските деца, тъй като това си дава погрешно чувство за превъзходство и изкривена представа за света. За приемните родители предразсъдъците и дискриминацията винаги трябва да бъдат предизвикателство, независимо от етническият им произход или този на децата, които са под техни грижи.

Приемните деца и правилата у дома

Преди да се подходи към приемно настаняване е добре семейството да обмисли:

- Какви правила имат те в домовете си - например, когато се прибират, трябва ли да си събуват обувките, позволено ли е на децата да говорят докато се хранят, какъв тип поведение лично те смятат за трудно - напр. децата да тичат из къщата и затръшват вратите, децата да не казват моля и благодаря.
- Да направят всички правила и граници възможно най-опростени и най-малко. Колкото повече са те, толкова по-вероятно е да бъдат нарушавани и да носят допълнително напрежение за тях, тъй като тогава те ще трябва да намират начини да променят поведението на детето.
- За поведението - защо определени неща дразнят едни хора повече от други. Това може да се свърже с начина, по който са ги отгледали техните родители. Могат ли да приспособят своите виждания или ще могат ли да обяснят на приемното дете защо не харесват този тип на поведение.

По - лесно би било и за детето, и за семейството, ако правилата са изписани и говорени с детето. Първоначално, не изисквайте и не очаквайте детето да се съобрази с повече от 3 до 4 правила. След като ги отработи и те станат неосъзната част от поведението на детето, тогава поставете следващите 3 правила, на които държите.

КАК ДА НАСЪРЧАВАМЕ У ПРИЕМНОТО ДЕТЕ ПОВЕДЕНИЕ, ПРИЕМЛИВО ЗА СЕМЕЙСТВОТО

НЕ БЪДЕТЕ ОТРИЦАТЕЛНО НАСТРОЕНИ към детето - детето не е лошо, но поведението или действията му са неприемливи. Обяснете защо и как те могат да бъдат променени.

НАГРАЖДАВАЙТЕ ДОБРОТО ДЪРЖАНИЕ - това включва хвалене, награждаване и използването на табло със звездички, договори или

дневници. Всичко това може да се използва при деца на различни възрасти.

ДОГОВОРИ - Споразумения, изготвени между приемното дете и приемния родител, посочващи задачите и поведението, което и двете страни очакват.

ПРЕКЪСВАНЕ - Да извадим детето от затруднена ситуация и да го оставим само на спокойно място. Не оставяйте детето за повече от десет минути, а много малкото дете и пет минути. Това позволява на детето да се успокои. Ако детето не иска да стои там, където сте го оставили, обяснете, че ще го върнете на мястото, когато се е успокоило. Бъдете спокойни и търпеливи.

ДАВАНЕ НА ПРИМЕР - Детето може да бъде окуражено да се държи по определен начин, ако някой, който е важен за него се държи по този начин. Важно е, ако кажете на детето да направи нещо - Вие да направите същото. Напр.: Да намерим безопасно място за пресичане на улицата - използвайте пешеходна пътека или светофар /червено и зелено човече/. Не пресичайте там, където ще е опасно за детето да пресече.

ПРЕНЕБРЕГВАНЕ - Решете кои видове поведение вие лично намирате за трудно приемливи, но които другите не намират за толкова обезпокоителни. Игнорирайте тези поведения и се концентрирайте върху важните.

ПРОМЯНА НА РЕАКЦИЯТА - Някои форми на поведение ни карат да реагираме по определен начин. Ако не сме били в състояние да променим поведението, опитайте се да промените реакциите си, като това ще предотврати създаването на модел, където нито една от страните не се чувства в състояние да отстъпи.

НЕ ПРИЕМАЙТЕ ДЪРЖАНИЕТО ЛИЧНО - Не приемайте държанието лично и не си задавайте постоянно въпроса "Защо детето ми причинява това?".

Важно е приемният родител да остане спокоен, търпелив, последователен и да окуражава поведение, което ще помага на детето да придобие чувство на самоконтрол. Запомнете, че само думите няма да имат такъв ефект, какъвто ще имат действията на приемника.

Често се изисква наблюдателност и бдителност, за да хванем детето да прави нещо "добро", като побърза да поощрим неговите усилия.

Приемните деца и правилата у дома

ИЗГРАЖДАНЕ НА САМОЧУВСТВИЕТО НА ПРИЕМНОТО ДЕТЕ

Деца, които са били изоставени, пренебрегвани или малтретирани ще имат ниско самочувствие. Те може да се чувстват виновни (може би вината е тяхна?) и може да смятат, че не заслужават да им се случват хубави неща. Истината за тези деца е, че техните родители не са ги обичали достатъчно, за да ги задържат при себе си или да се грижат добре за тях, независимо от различните възможни обяснения за изоставянето или пренебрегването им.

Тези чувства, може да са засилени при институционализираните деца, поради непрекъснатия характер на грижите, който не дава възможност за индивидуално време и внимание. Те все повече вярват, че не са важни за специалните за тях възрастни, не се привързват емоционално към никого и може да се държат по начини, които „изразяват“ увереността им, че не са ценни за никого.

В изключителни случаи, децата може да се нараняват сами или да се затворят в себе си. В преобладаващите случаи им липсва увереност в собствената им способност да успяват в каквото и да е и затова спират да се опитват. Те очакват да се провалят и да останат необичани и неценени. Какво можете да направите като приемни родители, за да помогнете:

- Да накарате детето да се чувства ценено, като му отделяте време и внимание и покажете, че искате да бъдете с него.
- Да позволите на децата да се справят сами, дори и ако Вие правите нещата вместо тях по-бързо! Да позволите на децата да се обличат, да се мият (като им помагате, но не го правите вместо тях), да помагат в домакинската работа и, в зависимост от тяхната възраст, да демонстрирате вярата си в способностите им.
- Да насърчавате децата, които нямат желание да опитват нови преживявания. Да им давате много възможности да опитват нови неща, но да се опитват да ги правите заедно.
- Да ги хвалите за добре свършените неща, дори и за най-малкото

постижение. Да покажете, че сте забелязали, колко силно се е опитвало детето.

- Да не критикувате липсата на привързаност. Детето вече вярва, че не се справя добре и не се нуждае от Вас, за да го потвърдите! Вместо това проявете разбиране и се съсредоточете върху това, което може да прави детето.
- Да не поставяте нереалистични очаквания към детето, така ще предопределите неуспеха му. Не всички деца са теоретици и постиженията в училище, не са най-важната мярка за успех.
- Да не давате прекалена свобода на детето. То се нуждае от граници за да се чувства сигурно и от родители, за да му дават справедливи, но строги насоки. Това, че сте загрижени и казвате „не“, ще накара детето да се чувства ценено.
- Да осигурите добро физическо обгрижване. Да има чисти дрехи, да се храни редовно, да го карате да си мие зъбите, да го завивате в леглото, всичко това означава, че се интересувате от него.
- Ако детето се държи лошо, да критикувате поведението, а не детето.
- Ако детето има специален талант или хоби, да се опитате да му дадете възможност да го развие.
- Да не критикувате родителите на детето, дори и ако не са били добри родители. Детето може да се чувства лоялно към тях или се чувства виновно, че семейството се е разделило и ще приеме това, като критика към себе си.

Първият ден на детето у дома

ПЪРВИЯТ ДЕН - НОВО МЯСТО, НОВИ ХОРА, МНОГО ЕМОЦИИ

В повечето случаи преди да отиде в приемно семейство, детето е настанено в дом за деца и по рядко е в своето биологично семейство или в друго приемно семейство. В зависимост от възрастта си, то знае много добре, за какво става въпрос. Предполага се, че е било подготвено предварително за предстоящото настаняване, т.е. процеса на напасване е преминал.

КАКВО ТОЧНО Е ПРОЦЕС НА НАПАСВАНЕ? ИМА ЛИ ГО ПРЕДИ ВСЯКО НАСТАНЯВАНЕ?

Това е периодът, в който детето и семейството взаимно се опознават. В началото срещите им са по-редки и краткотрайни, но в следствие честотата и продължителността им нараства, докато се достигне, до по-дълъг престой в дома на приемните родители. Целта на този процес на напасване е, по-плавното преместване на детето в дома на приемните родители. Тук е моментът приемните родители да разкажат на детето за семейството си, за децата си /ако има такива /, да показват тяхна снимка и снимка на жилището си. Така детето ще знае, на какво място отива. При спешно настаняване няма процес на напасване, защото няма време за него.

КОЕ НАСТАНЯВАНЕ Е СПЕШНО?

За спешно настаняване говорим, когато има някаква бедствена ситуация, при която живота и здравето на детето са застрашени. Спешно се настаняват деца приоритетно в професионалните приемни семейства. Въпреки цялата тази подготовка, когато дойде дългоочаквания ден и двете страни може да се чувстват неподготвени и изплашени. Въпросите, които си задават са много и най-различни.

От една страна приемните родители са готови да посрещнат детето, но от друга страха от провал е голям. Постоянно се питат дали ще се получи или

какво ще се случи ако се провалят.

Детето от своя страна има други страхове и въпроси.

Най-често срещаните въпроси, които децата задават са:

- Защо трябва да се преместя?
- В какво съм сгрешил?
- Защо отивам при тях?
- Моите родители ще знаят ли къде съм?
- Как мога да се свържа с тях, ако имам нужда?
- Къде ще бъдат моите братя или сестри?
- Какво ще се случи с тях?
- Колко време ще стоя там?
- Кога ще се видя с вас /социалния работник/ отново?
- Как да наричам хората, при които отивам?
- Как ще ме приемат биологичните им деца?
- Ще трябва ли да ходя на друго училище?

Социалния работник и приемния родител трябва да могат да отговорят на тези основни въпроси на детето. Много от тях, би трябвало да са изяснени в процеса на напасването. Колкото и подготвено да е детето, да знае къде отива, то страда от поредната раздяла. Отива на ново място, което не познава добре. Ако има биологични родители, с които се среща или, ако идва от биологичното си семейство, то ще се чувства още по-объркано, защото ще си мисли, че ги е предало.

КАКВО БИХА МОГЛИ ДА НАПРАВЯТ ПРИЕМНИТЕ РОДИТЕЛИ?

Те биха могли да го успокоят, като му кажат, че предполагат колко му е трудно, защото трябва да напусне единственото му познато място или дома си/ако живее с биологичните си родители/за дълго време и, че ще се постараят да му помогнат да се чувства добре в този тежък период. Както приемните родители, така и децата се нуждаят от време, за да свикнат с новата ситуация. Приемните родители трябва да въвеждат постепенно в живота на семейството приемното дете.

- Най-добре е да му кажат и покажат основни неща, защото първия ден /не само първия/е стресиращ за всички деца, независимо от възрастта им са в шок и тъгуват.

Първият ден на детето у дома

- Само деца, които вече са били настанявани краткосрочно или дългосрочно, при различни хора, познават това състояние на промяна и не реагират отчаяно. Те самите са се научили да бъдат безчувствени, към повтарящата се болка и се показват възприемчиви и любопитни. Едни от тях са дистанцирани, други са тихи и примерни.
- Почти всички деца, са преживели много тежки периоди в живота си. Докато приемното семейство, колкото и да е притеснено е въодушевено и радостно, че най-после идва едно дете. Тази радост не се споделя от детето, защото то и приемното семейство се намират в различна житейска ситуация. Това обърква възрастните, а детето трябва да използва цялата си енергия, за да се справи с многото нови впечатления.

ВРЕМЕ ЗА ВАС

Важно е приемниците, независимо дали са семейни или не, да намерят време за себе си. Задачата на приемничеството е уникална и представлява много повече от работа от дома. Домът и семейството се използват, като начин да се помогне на детето. Приемниците може да открият, че прекарват цялото си време с приемното дете – това не им оставя никакво време за собствените им деца или за връзката им. Понякога, това води до разделения в семейството, напр.: Майката и приемното дете и бащата със собствените деца. Възможностите възрастните да прекарват заедно известно време намаляват и те започват да разговарят все по-малко помежду си. Разговорите стават повърхностни, напр.: „Подай ми солта“ или „Какво има в пощенската кутия“. Дори ако двойките отделят време за себе си, темата на разговор е приемничеството. Приемниците трябва да отделят време за себе си и ревниво да бранят тези почивки. Планирайте това време от самото начало. Приемниците смятат, че не са имали нужда от такива почивки, когато са гледали собствените си деца, но много от тях забелязват, че взаимоотношенията им са се влошили от небрежност.

Приемниците имат нужда от подкрепа в тяхната роля на грижещи се. Много помага да се знае, къде може да потърсите и получите подкрепа. Заедно с всички членове на Вашето семейство, вижте откъде всеки един може да намери подкрепа. Силни ли са тези връзки? Източник на подкрепа могат да бъдат други приемници или социалният работник на детето.

Приемането на раздялата с дома и биологичните родители

Когато децата отидат в дома на приемното семейство, те преживяват раздяла с човека, с когото са живели дотогава, независимо дали идват от социален дом или от биологично семейство. В това положение, децата ще реагират на раздялата като на вид загуба и, ако напълно загубят контакта с работниците от социалния дом или с биологичното семейство, това чувство на загуба ще става все по-интензивно и объркващо. Децата ще преодолеят процеса на болка, преживяванията им ще бъдат уникални за всяко дете. Съществуват пет общи стадия на болка, които и децата и възрастните преживяват винаги, когато претърпяват загуба.

ОТРИЧАНЕТО

Отричането е един израз на емоционално състояние. Често този стадий (на отричане) е не много продължителен. В този етап се появяват мисли и убеждения, като:

- „това не може да се случва“,
- „това не се случва“,
- „не е вярно“ и т.н.

Преминаването през това емоционално състояние е в момента на разбирането и осъзнаването на факта, че раздялата ще се случи.

ГНЕВЪТ

Гневът е друг етап от преживяването на раздяла/загуба. В този стадий, грижата за човек преживяващ загуба и/или раздяла е много трудна поради силните чувства на гняв/завист. Всеки човек, който символизира живот и енегичност (поради факта, че не преживява загуба или раздяла), се превръща в обект на завист и ревност.

ПАЗАРЕНЕТО

След гнева се появява силното желание загубата да бъде отменена. Този стадий се нарича договаряне (пазарене). В този стадий се появяват мисли и поведения от типа на „Ще направя всичко, за да...“. Смисълът е, че ако се правят определени неща и ако се функционира по определен начин

загубата и/ или раздялата няма да се случи. Важно е да се знае, че в този етап силните преживявания и чувства за вина до голяма степен определят поведението. Това е следствие от вярването, че за да се случва раздялата или загубата, то детето е направило нещо нередно. Поради това детето, което ще бъде настанено във вашия дом е възможно да се държи, така както вие очаквате, че трябва да се държи или да се държи така, както то си представя, че трябва да се държи, за да избегне повторна загуба и раздяла.

ДЕПРЕСИЯТА

След договарянето и разбирането, че и този опит, да не се случи раздялата се проваля, се появява депресията. Депресията, трябва да бъде разбрана, като емоционално състояние съдържащо чувства като вина, тъга и гняв. Гневът при депресията е насочен към самия индивид. Детето, което е в стадия на депресия вероятно би могло да изпитва негативни, чувства към човека или институцията, с която се разделя, но си ги забранява, защото в същото време изпитва и обич. А както добре знаем в нашата култура да изпитваме негативни чувства и емоции към хората които обичаме е табу.

- Приемането на раздялата е умение, което изисква психически интегритет, който малкото дете, няма как да притежава. Това се случва, когато детето опознава и се свързва с емоционалните си състояния и преживявания, като се докосва до опита на хората, които полагат грижа за него.
  - Важно е да знаете, че тези чувства и емоционални състояния са нормални за всички хора. Преминаването през описаните по-горе стадии може да се случи по благоприятен начин, ако вие като приемни родители разпознавате чувствата на детето, техния смисъл и значение и предоставите пространство на детето да ги преживява. В този момент вашата роля като грижещи се е от изключително значение, защото вие ще осмисляте емоционалните състояния на детето и по този начин ще преминете заедно с него през тези етапи.
  - Това, което като приемни родители трябва да държите в ума си е, че тези стадии не преминават задължително в реда, в който са описани, няма определено време, за което приемането на загубата се случва и е възможно да има регрес. Т.е., връщане към по-ранен стадий.
- Допитвайте се до работещия по вашия случай социален работник винаги, когато имате притеснения.

Ефективно и приемливо възпитание на приемното дете

НЕ УДРЯЙТЕ, ПОШЛЯПВАЙТЕ ДЕТЕТО!

Физическото наказание се използва често, защото то е непосредствен начин да се освободи гнева. Това не е ефективен начин на възпитание и на променяне на поведението на детето. Трябва да бъдат намерени, ефективни форми на възпитание.

НЕ БЪДЕТЕ ОТРИЦАТЕЛНО НАСТРОЕНИ КЪМ ДЕТЕТО – детето не е лошо, но поведението или действията му са неприемливи. Обяснете защо и как те могат да бъдат променени.

НАГРАЖДАВАЙТЕ ДОБРОТО ПОВЕДЕНИЕ – това включва хвалене, награждаване и използването на табло със звездички, договори или дневници. Всичко това може да се използва при деца на различни възрасти.

ДОГОВАРЯЙТЕ – споразумения, изготвени между приемното дете и приемника, посочващи задачите и поведението, което и двете страни очакват.

ПРЕКЪСВАЙТЕ НЕПРИЕМЛИВОТО ПОВЕДЕНИЕ – Да извадим детето от затруднена ситуация и да го оставим, само на спокойно място. Не много далеч, като някои деца трябва да могат да ви виждат/. Не оставяйте детето за повече от десет минути, а много малкото дете и пет минути. Това позволява на детето да се успокои. Ако детето не иска да стои там, където сте го оставили, обяснете, че ще го върнете на мястото, когато се е успокоило. Бъдете спокойни и търпеливи.

ДАВАЙТЕ ПРИМЕРИ – Детето може да бъде окуражено да се държи по определен начин, ако някой, който е важен за него се държи по този начин. Важно е, ако кажете на детето да направи нещо – можете да

направите същото. Например: Да намерим безопасно място за пресичане на улицата – използвайте пешеходна пътека или светофар /червено и зелено човече/. Не пресичайте там, където ще е опасно за детето да пресече.

ПРЕНЕБРЕГВАЙТЕ РАЗУМНО – Решете кои видове поведение лично намирате за трудно приемливи, но които другите не намират за толкова обезпокоителни. Игнорирайте тези поведения и се концентрирайте върху важните.

ПРОМЯНА НА РЕАКЦИЯТА – Някои форми на поведение ни карат да реагираме по определен начин. Ако не сме били в състояние да променим поведението, опитайте се да промените реакциите си, като това ще предотврати създаването на модел, където нито една от страните не се чувства в състояние да отстъпи.

НЕ ПРИЕМАЙТЕ ДЪРЖАНИЕТО ЛИЧНО – Не приемайте държанието лично и не си задавайте постоянно въпроса “Защо детето ми причинява това?”.

КОНКУРЕНТНО ПОВЕДЕНИЕ – Добър начин да помогнете на някой да промени лошото си държание е, като го научите на ново умение. Напр.: Приемен родител, който показва на детето как да приготи топли напитки под наблюдение, вместо детето да си играе с електрическия чайник.

Важно е приемникът да остане спокоен, търпелив, последователен и да окуражава поведение, което ще помага на детето да придобие чувство на самоконтрол. Запомнете, че само думите няма да имат такъв ефект, какъвто ще имат действията на приемния родител. Често се изисква наблюдателност и бдителност, за да хванем детето да прави нещо “добро”, като побърза да поощрим неговите усилия. Детето може да бъде похвалено за отсъствието на лошо държание, както и за присъствието на добро държание. Хвалете държанието, не детето. Например, вместо просто да кажете “Добро момче – много добре се справи”, обяснете защо сте довольни, “Много добре, че се прибра в часа, в който се уговорихме”

Как да спрем неприемливото поведение на приемното дете

ОТРИЦАТЕЛЕН “СТИМУЛ”: НАПР. НАЛАГАНЕ НА ГЛОБА

Едно дете или младеж, може да бъде убедено да ограничи или спре нежелано поведение, напр.: пушене, ако му отнемете нещо, което той или тя цени или иска (като гледане на телевизия), след като е проявило такова поведение. Детето трябва да знае каква ще бъде “глобата” и точно за какво се налага. Няма да е излишно да проверите, че детето разбира, като го накарате да повтори това, което сте казали. Глобата трябва да бъде прилагана всеки път, когато има прояви на токова държаие и не трябва да има никакви произволни промени в наказанието. Глобите и наказанията може да се използват като цена, която детето трябва да плати за определени прояви на лошо държаие. Определената глоба за определеното лошо държаие трябва да бъде предварително казана на детето. За да има ефект, глобяването трябва да се прави всеки път, когато има прояви на такова държаие. Може би ще е необходимо да сте наблюдателни, за да “хванете” детето, така че то да няма опит с “измъкването безнаказано”. За да има ефект, важно е отнемането на привилегии, да следва непосредствено след лошото поведение. Отнемането на привилегия не трябва да продължава толкова дълго, че да породи гняв у приемния родител, докато детето ще е забравило за какво е било наказано. Накратко, не трябва да заплашваме с неща, които няма или не можем да направим. Това само ще влоши нещата. Повечето деца научават по-бързо, ако бъдат стимулирани, както положително, така и отрицателно. Отрицателното стимулиране показва на детето, какво не може да прави, а положителното стимулиране – какво може да прави вместо това.

ПРЕКАЛЕНО КОРИГИРАНЕ

Детето не само трябва правилно да се справи добре с положението, но трябва да се справи по-добре от преди. Например, младеж, който е спукал гумата на колелото, трябва не само да смени гумата, но и да почисти колелото.

ПОЛОЖИТЕЛНО СТИМУЛИРАНЕ

Това включва незабавното даване на награда, непосредствено след проявата на желаното държание. Важно е да се каже точно, какво поведение се изисква и точно за какво ще бъде наградата – неяснотата поражда спор. Ключът към успеха се крие в даването на наградата, само след като детето се е държало по начина, по който Вие искате. Дете, което не е свикнало да му се налага да променя държанието си, за да посрещне изискванията на възрастния може да получи пристъп на гняв или да започне да обижда, когато започнете да използвате този начин. Важно е да се придържате към тези правила ,практикувате планираното пренебрегване (вж. по-долу), за да се справите със следващи мръщения и пристъпи.

НАГРАЖДАВАНЕ – това е начин да се направи възможно незабавното награждаване на добро държание. Това е като плащане за работа – стимулираща система. Участниците получават някакъв символ всеки път, когато проявят добро държание, напр.:поставяне на значка върху табло.

ПРЕКЪСВАЩО СТИМУЛИРАНЕ (ОТ ВРЕМЕ НА ВРЕМЕ)

След като детето вече си е изградило представа за приемливо поведение, можете да започнете да награждавате все по-рядко – но го правете постепенно. Това помага на детето да продължи да се държи така, докато това се превърне в навик, независещ повече от награда.

Как да затвърдим ново поведение

ДОГОВАРЯНЕ

Договорите са споразумения, които сключвате с детето, за да определите задачите и поведението, което и двамата очаквате. Когато сключите договор, важно е да помните това:

- Той трябва да е конкретен – детето трябва да знае точно ,какво се очаква от него.
- Не трябва да е емоционален – ако изпълнението на условията се провали, трябва да се преговаря отново – а не да се стига до избухване!
- Трябва да бъде разумен – определените задачи или поведение трябва да бъдат постижими за детето. Очакванията ви трябва да се основават на възможното за неговата/нейната възраст, способности, личност и минал опит.
- Трябва да е направен заедно – така че и приемния родител и детето да са заинтересовани да го спазват, искането за договор трябва да идва и от страна на младия човек, а не само от приемника.

Договорите могат да бъдат полезни за намаляване на конфликтите за неща, като време на прибиране, домакински задължения, присъствие в училище, дрехи и външен вид.

НАМЕКВАНЕ/ЗАГАТВАНЕ

Даването на предварително уговорен сигнал, може да помогне на детето да промени поведението си в определен момент. Намекът или сигналът се дава точно преди проявата на очакваното поведение. Например, дете което се отучва да се тъпче с храна, може да се нуждае от някакъв коментар, точно преди да започне да се тъпче с храна. Успехът на този метод, зависи от желанието на детето да сътрудничи за промяната на поведението си.

ОКУРАЖАВАНЕ

Това включва да похвалиш детето за положените усилия, да признаеш трудностите, да дадеш предложения и да покажеш задоволство, когато то успее в нещо.

Първата сериозна травма, която ви свързва

ИЗОСТАВЯНЕТО - БЕЛЕГ ЗА ЦЯЛ ЖИВОТ

Изследвания, проведени с деца, които са отгледани в социални домове показват, че адекватната физическа грижа не е достатъчна за развитието на физически и психически здраво дете. Първият човек, към когото детето се привързва, е незаменим за него. Първите три години от живота на детето са най-важните за неговото емоционално развитие. Съвременните достижения в областта на пренаталната психология помогнаха на много хора да осъзнаят, че средата във вътреутробното развитие е ценна част от благосъстоянието на бебето. И все пак, когато става въпрос за изоставяне, сякаш забравяме, какво знаем. Сякаш не ни се иска да признаем, че в момента на раждането, както и през следващите няколко дни, седмици, месеци, когато детето е отделено от майка си и дадено на непознати хора, това може да окаже изключително силно влияние върху целия му живот. Фактът, че детето не си "спомня" това, което му се е случило, не заличава последствията от преживяното

- Колко от нас си "спомнят" нещо от своя живот през първите три години?
- Това означава ли, че тези първи три години не са имали никакво влияние върху нас - върху възприятията, нагласите, поведението ни?
- Трябва ли да вярваме, че ако човек не си спомня тези преживявания, те няма да оставят отпечатък върху бъдещите му взаимоотношения?
- Какво по-травматично нещо може да преживее едно бебе, от раздялата с майка си?

МАЛКОТО ДЕТЕ ПРЕЖИВЯВА МНОГО ПОВЕЧЕ, ОТКОЛКОТО НЯКОИ ХОРА СИ ДАВАТ СМЕТКА.

Да останеш сам, без никой, който наистина да се интересува и грижи за теб, е опустошително преживяване - бебетата плачат за това, че са лишени от толкова базисната човешка потребност да бъдеш прегръщан и докосван.

ДОМОВЕТЕ СА ВРЕДНИ ЗА БЕБЕТАТА И ЗА ДЕЦАТА

Отглеждането на дете в институция или в друг вид среда, при която то е част от голяма група, вместо в семейството си, оказва отрицателно влияние, както върху преките преживявания на детето, така и на живота му по-късно като възрастен.

Това влияние може да се проследи както при физическото, умствено и емоционално развитие на децата, така и върху общото им здраве.

... ЗАЩОТО НЯМА КЪМ КОГО ДА СЕ ПРИВЪРЖЕШ!

Новородените бебета имат нужда да развият привързаност към един постоянен и пръв обгрижвач, обикновено това е майката. Тази привързаност формира основата за всички бъдещи взаимоотношения, които детето, а по-късно възрастният, ще изграждат. Ето защо, ако формирането на тази първа привързаност не е положително преживяване или не се случи въобще, бебето попада в риск от нарушения при изграждането на емоционални връзки. Причините, които могат да попречат на майката да изгради тази връзка с детето си са много и различни. Основната от тях е, когато бебето бъде разделено от майка си и настанено в институция или остане в родилно отделение, то тогава то няма възможност да изгради, тези твърде важни връзки. В дома не е възможно да се осигури постоянен обгрижвач за всяко дете и затова детето е хранено, преобличано, измивано, памперсите му са сменяни от твърде много и различни хора. Никой не чувства отговорност за него и не гради отношения на обич, нито има време да отговори на индивидуалните нужди на всяко дете. В някои институции за 8 или 10 деца се грижи само по един човек, който няма как да намери време да гушне децата, да им говори и да отговори на нуждите на всяко дете, тъй като има основни нужди, които трябва да се посрещнат на всеки три или четири часа (часовете на хранене, тоалет). Заради тази система бебетата и децата са оставени да лежат в леглата си дълго време, без стимулация, подмокрени, гладни, неспокойни и нещастни.

Първата сериозна травма, която ви свързва

ПРЕЖИВЯВАНИЯТА

Това, което детето научава чрез тези преживявания е, че няма никого, на когото да разчита да се погрижи за него, че светът е враждебно място, където си гладен, изоставен и самотен. От всичко това детето научава, че не може да разчита на никого до себе си, че може да бъде наранено и затова трябва да се защитава. Малка част от последиците за деца, които не са изградили връзки на привързаност и които живеят в дом са:

- забавяния в развитието - физическо, умствено и емоционално; забавяния в развитието или липса на реч;
- постоянни покличания или други ритмични движения на крайниците или цялото тяло;
- нанасят си удари по главата; хапят се или се драскат и понякога си нанасят сериозни наранявания;
- ниско ниво на концентрация;
- проявяват безразборно обич;
- търсят внимание от всеки и не се страхуват от непознати;
- не умеят да изграждат стабилни приятелства;
- не разбират понятията причина и следствие;
- не умеят да се доверяват;
- липсва им самоуважение и чувство за собствена стойност;
- страхуват се от нови преживявания, от преместване в ново легло или нова стая;
- страхуват се от вода, къпане или миене на косата;
- неумение да дъвчат храна или да ядат храни, в които има много или различни продукти;
- нямат чувство за собствена идентичност;
- не уважават понятието чужда собственост;
- не познават ролята и отношенията на майката, бащата, синовете, дъщерите и братя или сестри;
- не умеят да правят избор, да определят какво харесват и какво не

харесват;

- поведението им не съответства на хронологическата им възраст и често се държат, като по-малки отколкото са;
- неумение да играят и да се забавляват.

Отдавна се знае, че институционалната грижа, не е най-добрата грижа за изоставените деца. Липсата на постоянна обгрижваща фигура, лишава детето от някои от най-важните фактори за нормалното психологично развитие - непрекъснатата последователност от връзка със значим възрастен, емоционално обгрижване и стимулация. За детето в последствие е трудно да се привърже, а да осъществи връзка понякога се оказва невъзможна задача. Колкото повече са фигурите, които се грижат за детето, толкова повече намалява неговата способност да се привързва, а чувствата му все повече и повече се притъпяват. Често такова дете не се развива добре и във физически аспект, а понякога се стига и до смърт. Явно това, от което детето се нуждае, е постоянна обгрижваща фигура и колкото по-скоро се появи тя, толкова по-добре.

Приемните родители и биологичните родители

Отношенията между приемния родител и биологичния родител трябва да са партньорски. Когато това е в интерес на детето. „След среща на детето с биологичното му семейство поведението му се променя, то се връща при нас изключително агресивно, разстроено, затваря се в стаята си, отказва да се храни, спира да контактува с нас. Ако тези срещи са толкова тежки за него, защо трябва да ги има?“

Можем да разберем яда и тревогата ви, когато виждате детето, за което полагате грижи да расте спокойно и щастливо в дома ви, разстроено и гневно, и точно тази ваша загриженост за неговото благополучие ще ви помогне да сте близо до него, когато поиска да сподели чувствата си и вие да отговорите на тях, да го разберете и да му помогнете и то самото да ги разбере. Всяко дете се нуждае от знанието и връзката с биологичните си родители, те са важни за него, те са част от живота и историята му. Приемайки биологичното семейство, като особено важно за детето, вие го предпазвате от мъчителната ситуация да се разкъсва между привързаността си към тях и връзката си с вас. Изправено пред трудния избор - да трябва да отрече съществуването на биологичните си родители, за да може да осъществи близост с приемните, то се чувства безпомощно и не намира решение. Разбирането ви за смисъла на приемната грижа ще ви помогне да разберете детето, да можете да му кажете, че е нормално и естествено да му липсва семейството и докато се завърне вкъщи, вие сте до него, то не е само.

- Понякога срещите с биологичните родители провокират особено силни реакции, детето се изолира от реалността рязко и продължително или агресивното му поведение става опасно. В тези случаи е добре да се обсъди със социалния работник случващото се и да се преразгледа режимът на срещи, ако се налага, дори временно да се прекратят.
- Когато сте отворили дома и сърцето си да приемете едно дете, което

е лишено от семейна среда, вие сте приели да отделите от времето и обичта си, за да му помогнете в този тежък за него момент, да премине по по-добър начин през тази ситуация. Срещите на детето с биологичното му семейство ще подпомагат запазването на връзката и по-скорошното му завръщане вкъщи.

- Разбира се, всеки случай трябва да се разглежда сам по себе си, прилагането на универсални рецепти, не е добро. Има разлика в потребностите, разбиранията и обясненията на едно по-малко и изведено по спешност дете и дете, което е настанено на дългосрочна приемна грижа и до пълнолетието си ще е в приемно семейство. Каквито и да са обстоятелствата, вие ще сте спокойни, че не сте сами, имате за партньори професионалисти, с които заедно ще търсите решения и ще промените плана за детето съобразно нуждите му.
- Общото при всички тези различни случаи (краткосрочно/дългосрочно настаняване, малко/голямо дете, причини за настаняване, лична история) е, че всяко дете има правото да е информирано по подходящ начин, какво се случва с него, къде отива, какво да очаква, какви са времевите рамки и планове за него от страна на социалните служби, какво се очаква да направят родителите му, за да се върне при тях. Да му бъде обяснено каква е неговата роля, смисълът и целите на действията на възрастните около него, а когато възрастта му позволява, да бъде включено в изработването на плана за бъдещето му.

„Ние се мислим за добри родители, успяхме да отгледаме и възпитаваме децата си по добър начин и те станаха успешни и щастливи възрастни. И сега се отнасяме с детето, настанено в дома ни, с много обич и грижа, стараем се да отговорим по същия начин на нуждите му. Но с това дете опитът ни не помага, при него е различно и ние се усещаме много безпомощни.“

Вашите деца са живели и пораствали в семейна среда - най-доброто, което може да им се случи, и както сте забелязали, обичта и грижите, с които сте ги отгледали, са дали своя добър резултат. Детето, което по някаква причина е било изоставено от родителите си или разделено от тях, е преживяло страдание, което оставя дълбок отпечатък в цялостното му развитие и себеусещане. Чувствителността ни към наранените

Приемните родители и биологичните родители

му емоции и правото му да се гневи и страда, да изпитва силни и противоречиви чувства, с които не успява да се справи, ще ни помогне да погледнем по различен - разбиращ и подкрепящ - начин на поведението му, различаващо се от познатото ни.

„Не мога да кажа на детето си, че е осиновено. То беше само на няколко дни, когато го взехме от родилния дом. Не знае и не помни нищо за майка си, тя го е оставила веднага след раждането. Лекарят още тогава ни посъветва да не го правим, за да не го травмираме излишно. Как да му кажем сега, той вече е на 14 години? И ако реши да търси майка си? Аз съм му майката, ние сме неговото семейство. Какъв е смисълът да търсиш някой, когото не познаваш?“

- Ако чувстваш липсата на някого, ако в усещането ти за собствения ти идентитет и цялостност има празнота, която не можеш да запълниш, има смисъл да търсиш отговора. Да се изправят срещу страха си и направят крачката към приемане на срещата, е добре и за самите осиновители. Та нали доверието между тях и детето им е основата, на която стъпват взаимоотношенията им.
- Тайната и отричането на факта, че някъде има някой, който е част от живота на вашето дете, пречи на изграждането на доверие, лишава ви от сигурността да се почувствате реално негови родители, на които детето може да разчита, че никога няма да го изоставят, че приемат безрезервно и него, и историята му. Опитите да се скрием от страха си зад „детето нищо не помни“, „то нищо не е разбрало“, „така и така някой ден ще научи“, „все ще се намери някой „доброжелател“ да му „каже“, не ни карат да се чувстваме по-спокойни.
- Детето, вашето дете, има право да знае истината за себе си, да я научи колкото може по-рано и това да не се случи в изблик на силни негативни емоции, случайно, при някой скандал. Да я чуе от вас, от най-близките си, а не от друг човек. И ако все още не сте убедени в

това, ако не намирате най-добрия начин и време, винаги може да се обърнете за помощ към специалист, с когото да споделите и обсъдите притесненията си.

„Страхувам се, че когато детето ми се срещне с биологичната си майка, ще поиска да остане при нея. Всичко, което сме преживели заедно, ще загуби смисъл. Можеш ли да имаш две майки! С толкова любов го взехме, през толкова неща преминахме заедно, то е нашето дете и никой не може да му даде това, което ние му даваме.“

- Родител е човекът, който полага грижи за детето си, помага му да изгради представата си за света, за самото себе си като личност, да развие своите индивидуални качества.
- Да дадеш живот, още не означава, че си станал родител. Но времето, през което си бил свързан с друго човешко същество, не може да се зачеркне, то е част от теб, от идентичността ти.
- Взаимоотношенията, които сте изградили с детето си, обичта и грижите, които сте му дали, са невидимите връзки помежду ви, които ще устоят на изпитанията. А вие ще сте спокойни, че ще сте до детето си, когато то ще пожелае да сподели чувствата и емоциите, които може би ще го зaleyт след тази среща. Колкото и противоречиви и объркващи да са те, вие ще можете да ги посрещнете и приемете, да отговорите на тях.

А може би ..., вече сте написали заедно с детето си историята на неговия живот, подредили сте заедно разпилените парчета, късчетата от живота му... Ако още не сте, побързайте, съвместното преживяване ще даде и на него, и на вас много - преди всичко спокойствие и яснота, усещане за цялостност и свързаност. И с почуда може би ще откриете, че по пътя на това общо приключение страхът се е изгубил.

„Когато социалните работници разговарят с нас за добрите подходи към детето и възможните най-добри отговори на нуждите и потребностите му, понякога се чувстваме объркани и виновни пред собствените си деца, при отглеждането, на които сме грешали и не сме били толкова подготвени. Като че ли сме по-добри родители към дете, което не е наше, отколкото към собствените си деца.“

Приемните родители и биологичните родители

- В процеса на подготовка за приемна грижа, във фокуса на внимание се държи цялото семейство, включително и собствените деца, които съобразно възрастта си са запознати с плана за приемничество.
- Семейната система има своя динамика и развитие и е естествено да настъпват промени, да откриваме у себе си различни и разнопосочни чувства. И най-доброто обучение и подготовка не могат да предвидят какво ще се случи.
- Възможността, да има с кого да поговориш и да споделиш връхлетелите те чувства и емоции, дава сигурността и спокойствието да посрещнеш всяко предизвикателство.

„Приемната грижа е много удовлетворителна. Когато виждаш как едно дете се променя под грижите ти, усмивката му, погледа му, когато чуваш смеха му и те обгръщат ръчичките му, е чудесно. Но идва моментът, когато то се завръща при майка си. Ти го знаеш предварително, мислиш си, че си подготвен, но... Какво ще стане с него, ще се грижат ли така, както ти? И как да забравиш времето, през което сте били заедно, трудните и щастливите моменти! Ще можеш ли отново да отвориш дома и сърцето си за друго дете? И наистина ли всичко е свършило? Ще го видиш ли отново?“

- Промяната, която забелязваш у детето, е наистина много възнаграждаща. А мисълта, че си бил полезен на дете в нужда и си го подкрепял да премине по-леко през времето на отделяне от родителите му, вероятно ще ти помогне да се справиш с противоречивите чувства, които неминуемо идват в мига на раздялата. Кой е казал, че трябва - а и възможно ли е - да се забрави това време!
- Свършил е периодът, през който детето е било разделено от биологичното си семейство, връзката помежду ви ще се промени, може би с времето ще отслабне, може да не се видите отново, а може да се виждате от време на време, по празници и важни събития в живота му...

- Каквото и да се случи, вие сте имали своите преживявания и целта ви е постигната, а разговорите със социалния работник ще ви помогнат - и на вас, и на детето - да преминете през този не лек и в същото време, много удовлетворителен момент.

Полезно за социалния АЗ на приемните родители

Здраве - грижете се за себе си, спете, хранете се добре, водете добър сексуален живот, всичко, което ви зарежда и ви действа здравословно. Доставяйте си малки удоволствия – ако е възможно заедно, ако не - поотделно. Ако не сте здрави, ставате уязвими в стресова ситуация. Поведението на децата изглежда и ви се струва по-лошо, когато не сте здрави и не се грижите за себе си.

Бъдете реалисти - поставяйте си реални цели, които можете да изпълните – вие не можете да се промените лесно, защо трябва да очаквате детето да го направи. Забравете вашите фантазии за това, в какво възнамерявате да превърнете детето. И двамата ще трябва да се адаптирате постепенно. Възрастният може би ще трябва да се адаптира повече.

Признайте си, че сте допуснали грешка - добивате повече сила и сигурност от това, че можете да си признаете, че сте човек, а не свръхчовек. Детето разбира дори, когато вие нямате желание да си го признаете и вие така или иначе повече не сте свръхчовек за него. Правилата са за това, да се изпробват и нарушават - борете се за някои, отстъпете за други, а понякога може да се наложи да се правите, че не забелязвате – определете приоритетите. Във всяко семейство се случва да се правиш, че не забелязваш. Прави се , че не забелязваш, но не загърбвай проблема.

Вярвайте в себе си - вие ще правите грешки, колкото и да се опитвате да ги избягвате. Учете се от грешките и да се надяваме, че те са малки.

Забавлявайте се - с детето, в семейството, навсякъде. Чувството за хумор и забавление може да осигури отдушник за освобождаване на напрежението при възрастните и децата. Също така те стават по-равни, когато се забавляват и могат да се сближат емоционално.

Не се отнасяйте с детето прекалено закрилнически - на детето ще му дойде твърде много да се справи с това и то ще реагира. Дайте на детето възможност за приключение, предизвикателство, поемане на отговорност и риск – децата не обичат припярни възрастни.

Никога не одумвайте семейството на детето - нито чрез коментар, нито като отговор на въпрос със скрит смисъл, зададен от детето. Детето може да има нужда да не се отказва от фантазиите за своите родители, докато порасне.

Не притискайте себе си или детето в ъгъла - всеки, който се намира в ъгъла трябва да се бори, за да излезе от там. Винаги предоставяйте на себе си или на детето, изход от конфронтраща ситуация. Например: компромис, преговор. Мислете преди да действате при променлива ситуация. Ако конфронтацията е наложителна, уверете се, че сте подготвени за това, което ще последва- може да имате нужда от друг човек, а може да се наложи и физическа намеса. Винаги действайте с чувството, че се контролирате.

Налагайте наказания, когато е необходимо, по плъзгаща се скала – отначало да не са големи, трябва да имате няколко предвид. Ако някое наказание не окаже ефект, бавно се придвижвайте нагоре по скалата или помислете дали изобщо има нужда от наказания.

Не питайте детето дали иска да остане: това може да посее семена на съмнение в детето, което се опитва да открие дали сте му се посветили или не. Предположете, че детето иска да остане, да се сработи и да живее по съответния начин.

Никога и двамата не се карайте с детето по едно и също време – нека винаги има един човек с отворени пътища за общуване с детето. Не попадайте в капана да бъдете манипулирани от дете, против интересите на вашия партньор.

Полезно за социалния АЗ на приемните родители

Приспособете това, което сте чули и прочели на курса към Вашите собствени условия - Не се старайте да изпълните всичко и не се безпокойте. Понякога хората губят увереност в себе си, защото знаят твърде много за възможните грешки. Курсът и писмените материали дават насоки – нещата никога не са само бели и черни, както може да изглежда.

Детето не е заместител на бебе - ако мислите така, това може да ви направи нещастни – детето е уникално по неговото собствено право и нужда да бъде възприемано като такова.

Няма значение, какво става - дайте си няколко момента, няколко секунди или минути, за да си възвърнете чувството “Държа се под контрол” дори детето да не го прави.

Говорете с другите приемни родители и със социалния работник - когато нещата вървят добре, както и когато не вървят толкова добре. Не позволявайте на дреболиите да се трупат – поотделно те са незначителни, заедно могат да доведат до сериозни проблеми в настаняването, а понякога и до разрыв.

Не мислете, че само децата в системата на грижи , имат проблеми - в противен случай винаги ще намирате извинение за поведението им и то може да се влоши.

Ако имате ограничено време с приемното дете - използвайте го максимално, наслаждавайте му се, заредете батериите си – това няма да продължи вечно.

Полезна информация за приемни родители

ИНФОРМАЦИЯ ЗА БЕЗПЛАТНИТЕ УСЛУГИ, КОИТО ПРЕДОСТАВЯ ФОНДАЦИЯ „ЗА НАШИТЕ ДЕЦА“

ПРЕДИ ОДОБРЕНИЕТО:

- Информационна среща
- Представяне пред служби и институции
- Оценяване
- Обучение
- Представяне пред Комисията за одобрение

СЛЕД ОДОБРЕНИЕ И ВПИСВАНЕ В РЕГИСТЪРА:

- Подкрепа процеса на напасване с детето
- Обучение
- Супервизия
- Заместваща грижа
- Групи за самоподкрепа
- Подкрепа процеса на раздяла с детето, ако плана за детето е такъв

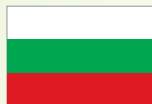

Националната консултативно - информационна
телефонна линия **02 / 822 35 10**

24 часа ще бъде предоставяно консултиране и информиране към приемни родители, партньори от ОЗД към ДСП, други служби .Консултиране и информиране - при конкретно възникнал проблем, процесите на кандидатстване и одобрение, други налични услуги. Специалисти, обслужващи линията - социални работници, психолози, фамилни терапевти.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Приемната грижа в България	8
2. Кой и защо иска да стане приемен родител	12
3. Приемната грижа, осиновяване и грижа в разширеното семейство.....	16
4. Процедури за одобрение на бъдещите приемни родители	18
5. Обучението на бъдещите приемни родители	24
6. След настаняването на детето, приемната грижа е партньорство	26
7. Децата-приемните деца и техните проблеми	28
8. Приемните семейства и емоциите	36
9. Кой и какви са децата , които ще дойдат в семейството ви?	38
10. Приемните деца и техните въпроси.....	44
11. Приемните деца , детската градина и училището	46
12. Приемните деца и правилата у дома	48
13. Първият ден на детето у дома.....	52
14. Приемането на раздялата с дома и биологичните родители.....	58
15. Ефективно и приемливо възпитание на приемното дете.....	60
16. Как да спрем неприемливото поведение на приемното дете.....	62
17. Как да затвърдим ново поведение	64
18. Първата сериозна травма, която ви свързва.....	66
19. Приемните родители и биологичните родители	70
20. Полезно за социалния "АЗ" на приемните родители	76
21. Полезна информация за приемни родители	80

Този учебителна книжка се издава
по проект „Семейство за всяко дете”,
финансиран от програма ФАР.

Фондация „За Нашите Деца”
1000, София; ул. Юрий Венелин 22, ет. 4, ап. 20
тел.: 02/980 70 58

Център за обществена подкрепа „Света София”
ул. Гюешево № 21
тел.: 02/822 35 10

www.detebg.org

Дизайн и предпечат:

DIGA *line*